

TOIMINTAYMPÄRISTÖANALYYSI 25.8.2023

YKN käsitteli analyysiä kokouksessaan 17.8.2023, jonka jälkeen siihen on tehty YKN:n toivomat tarkennukset

Sisällys

TOIMINTAYMPÄRISTÖANALYYSI 25.8.2023	1
1. Johdanto	2
2. Poliittinen toimintaympäristö	6
3. Taloudellinen toimintaympäristö	8
4. Sosiaalinen toimintaympäristö	12
5. Teknologinen toimintaympäristö	16
6. Ekologinen toimintaympäristö	18
7. Laillinen toimintaympäristö	20
8. Eettinen toimintaympäristö	21
9. Kulttuurinen toimintaympäristö	23
10. Johtopäätökset Helsingin seurakuntayhtymälle	26
Kirjallisuutta	31

1. Johdanto

Toimintaympäristöanalyysi on rakennettu yleisesti käytetyn **PESTELEC-mallin** mukaan. Siinä organisaation ulkoista toimintaympäristöä tarkastellaan kahdeksan eri ulottuuden kautta: poliittisen, taloudellisen, sosiaalisen, teknologisen, ekologisen, laillisen, eettisen ja kulttuurisen toimintaympäristön näkökulmista. Näin pyritään luomaan kokonaiskäsitys Helsingin seurakuntayhtymän **toimintaympäristöstä ja siihen vaikuttavista ilmiöistä** sekä siitä, missä määrin ja millä tavoin Helsingin seurakuntayhtymän on mahdollista vastata analyysissä esiin tuleviin asioihin. Analyysin tavoitteena on tarjota laajaa taustaymmärrystä strategisia valintoja ja tavoitteita koskevan keskustelun tueksi. Esitetyt johtopäätökset keskittyvät tutkimustiedosta ja ympäristöstä tunnistettuihin todennäköisiin vaikutuksiin kirkon toimintaedellytyksiin, mutta niiden tarkoituksena ei ole tehdä Helsingin seurakuntien roolia ja toimintaa koskevia linjauksia.

Kuva 1. PESTELEC-analyysin ulottuvuudet.

Toimintaympäristöanalyysin lukuohje

Analyyysi on jäsennetty alalukuihin 2–9 kunkin viitekehyksen ulottuvuuden mukaan, jonka jälkeen esitetään kootut johtopäätökset luvussa 10. Jokaisen alaluvun alussa on lyhyt yhteenveto keskeisistä havainnoista kolmen kategorian mukaan:

- **Vaikutus helsinkiläisten hengellisyyteen ja kirkkoon sitoutumiseen:** miten esitetyt ilmiöt vaikuttavat henkiseen ja hengelliseen elämään sekä siihen, miten kaupunkilaiset kokevat Helsingin seurakuntien toiminnan ja haluavat sitoutua siihen
- **Vaikutus helsinkiläisten odotuksiin kirkkoa kohtaan:** millaisia tarpeita ja odotuksia kaupunkilaisilta nousee Helsingin seurakuntia ja niiden toimintaa kohtaan
- **Vaikutus Helsingin seurakuntayhtymän toimintaedellytyksiin:** millaisia vaikutuksia esitetyillä ilmiöillä on seurakuntayhtymän ja paikallisten seurakuntien resursseihin.

Tähän toimintaympäristöanalyysiin on mahdollistua tutustua **tiivistetyksi keskittymällä alalukujen 2–9 johtopäätöksiin sekä koottuun johtopäätöslukuun 10**. Alalukujen tekstiosio avaa esitettyjä ilmiöitä yksityiskohtaisemmin.

Kuva 2. Yhteenvedo analyysin keskeisistä sisällöistä.

Kirkon nykyasemaa selittäviä tekijöitä

Kirkon yhteiskunnallinen asema on toistaiseksi varsin vahva. Kirkon roolia yhteiskunnallisena toimijana selittää pidemmällä aikavälillä paitsi kristinuskon pitkäkestoinen asema yhtenä suomalaisen kulttuuriperinnön kulmakivistä, myös kirkon edelleen hyvät taloudelliset resurssit ja korkeasti koulutettu henkilökunta. Evankelis-luterilaisen kirkon tekemää auttamistyötä arvostetaan laajasti. Kirkko näkyy myös vahvasti Helsingin katukuvassa: Helsingin seurakuntayhtymän omistamat kirkkorakennukset ovat tärkeitä kaupunkikuvallisia maamerkkejä, jotka toimivat hengellisinä kohtaamistiloina, konserttipaikkoina ja myös turistinähtävyyksinä. Myös hautausmaita arvostetaan laajasti.

Kulttuurisessa mielessä kirkolla on vahva rooli erityisesti suomalaisissa elämänkaareen ja vuodenkiertoon liittyvissä perinteissä: kirkollisilla kasteilla, vihkimisillä ja hautaan siunaamisilla sekä rippikoulun käymisellä on pitkään ollut tärkeä asema suomalaisessa tapakulttuurissa. Joulun, pääsiäisen ja pyhäinpäivän kaltaiset juhlapyhät kokoavat kirkkosaleja ja hautausmaita täyteen ihmisiä ympäri maata. Kirkko näkyy edelleen merkittävällä tavalla valtiollisessa elämässä sekä muun muassa oppilaitoksissa, sairaaloissa, vankiloissa ja Puolustusvoimien toiminnassa. Luottamus kirkkoon instituutiona on ollut pitkään vahva, mutta nyt se on laskenut: esimerkiksi vuoden 2022 tiedebarometrin instituutiovertailussa kirkkoon luotti hyvin tai melko paljon vain 40 % vastaajista.

Helsingin seurakunnat muodostavat tällä hetkellä reilun 310 000 jäsenen laajan yhteisön. Huolimatta yhteiskunnallisesta ja kulttuurisesta asemastaan kirkon jäsenyys on laskenut Helsingissä tasaisesti koko 2000-luvun. Lasku on ollut dramaattinen: kun vuonna 2000 kirkkoon kuului 72,1 prosenttia Helsingin väestöstä, vuoden 2022 lopussa se oli vain 47,4 prosenttia. Jäsenmäärän laskua selittävät yleinen arvojen muutos ja uskonnollisuuden väheneminen, hengellisyyden muotojen muuttuminen, yleinen vähentynyt sitoutuminen perinteisiin instituutioihin, kuten puolueisiin, ammattiyhdistysliikkeisiin, järjestötoimintaan ja uskonnollisiin yhdyskuntiin, sekä Helsingin kasvava muuta kuin kotimaisia kieliä puhuva väestö, jota kirkko ei ole onnistunut tavoittamaan.

Myös kirkon toimintaan osallistuvien ihmisten määrä on vähentynyt. Helsingissä evankelis-luterilaisen kirkon jumalanpalveluksiin osallistui vuonna 2022 paikan päällä yhteensä 256 000 henkilöä, kun se vuonna 2000 oli 572 000 henkilöä. Muutos on ollut suuri myös kirkollisissa toimituksissa, joissa kasteiden ja avioliittoon vihkimisten lukumäärä on laskenut voimakkaasti. Lapsikasteita toimitetaan Helsingin seurakunnissa vuosittain yli 2000 kastetta vähemmän kuin vuosituhaten alussa. Kirkollisten vihkimisten lukumäärä on laskenut samaan aikaan 2326 parista (v. 2000 jäsentilasto) 925 pariin (v. 2022). Hautaan siunaamisten lukumäärä on sen sijaan pysynyt korkeana ja jopa noussut vuosina 2020–2022. Helsingin seurakuntayhtymän palveluksessa olevan henkilöstön määrä on laskenut 2010-luvun alusta alkaen. Vuodesta 2019 henkilöstön määrä on vähentynyt seurakunnissa 123 henkilöllä ja yhteisissä palveluissa 50 henkilöllä eli yhteensä 173 henkilöllä.

Kirkon rooliin ja asemaan yhteiskunnassa vaikuttavat sekä pitkäkestoiset, hitaasti etenevät kulttuuriset muutosilmiöt että yksittäiset, äkillisemmät tapahtumat. Tässä analyysissä pyritään nostamaan esiin Helsingin seurakuntien toimintaympäristöstä oleellisia muutosilmiöitä, joilla on vaikutusta kirkon toimintaan ja kehitykseen. Analyysiin vaikuttaa keskeisesti Helsingin asema Suomen kansainvälisimpänä ja muuttoliikkeeltään tiheimpana alueena.

Analyysin ajankohtaisuus

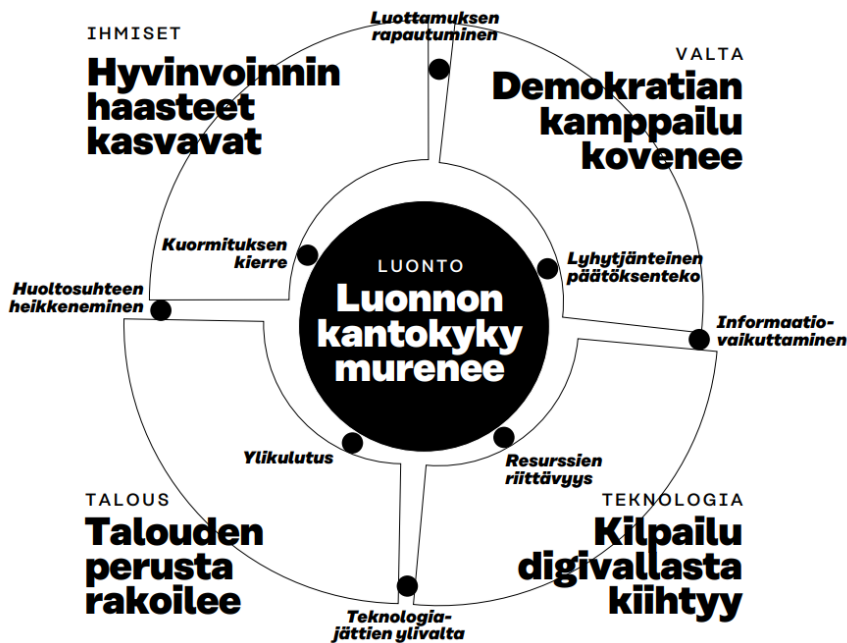
Tämä analyysi on päivitetty elokuussa 2023. Se pohjaa huhtikuussa 2022 tehtyyn toimintaympäristöanalyysiin sekä tammikuussa 2020 hyväksytyyn Helsingin seurakuntayhtymän tilannekuvaan siltä osin, kuin se on edelleen pätevä.

Tammikuun 2020 jälkeen Helsingin seurakuntayhtymän toimintaympäristö on muuttunut joiltain osin: maaliskuussa 2020 Suomeen iskenyt koronaepidemia sekä helmikuussa 2022 alkanut Ukrainan sota ovat merkittäväällä tavalla muuttaneet niin kotimaista kuin globaalia toimintaympäristöä, mikä heijastuu Helsingin seurakuntayhtymään yhtäältä sijoitusten poikkeuksellisenä menestymisenä vuonna 2021 ja toisaalta energian ja rakentamisen merkittävänä kallistumisena vuonna 2022. Samaan aikaan kirkosta eroaminen jatkuu, kirkon jäsenistö vanhenee ja nuorten naisten uskonnollisuus on yhä suuremmassa muutoksessa. Muun muassa näistä syistä johtuen talouden kehitys ja ennusteet ovat muuttuneet vuoden 2020 tilannekuvasta.

Vuoden 2022 toimintaympäristöanalyysiin verrattuna inflaatio- ja korkotaso ovat nousseet, millä on ollut vaikutusta hintoihin ja palkkakustannuksiin. Syksyn 2023 toimintaympäristöanalyysissä pureudutaan myös aiempaa analyysiä syvemmin käsillä olevaan ekologiseen kestävyyskriisiin sekä arvojen ja uskonnollisuuden muutokseen.

Taustamateriaalia tulevaisuustyön tueksi

Tämän analyysin tausta-aineistona on hyödynnetty ajankohtaisia suomalaisia tutkimusraportteja ja trendikatsauksia, joissa on tunnistettu merkittäviä yhteiskunnassa vaikuttavia muutosvoimia. Näitä julkaisuja ovat laatineet muun muassa valtio, tutkimuslaitokset ja erilaiset ajatushautomot. Yhtenä ajankohtaisena kokonaiskatsauksena voi tutustua Sitran laatimaan ennakointiraporttiin *Megatrendit 2023 – Ymmärrystä yllätysten aikaan* (<https://www.sitra.fi/julkaisut/megatrendit-2023/>), jossa keskeisiä, toisiinsa kietoutuneita muutosilmiöitä on tarkasteltu luonnon, ihmisten, vallan, teknologian ja talouden kautta. Raportissa esiin tuoduista muutosilmiöistä on johdettu joukko keskeisiä haasteita, joiden ratkaisemiseksi vaaditaan yhteiskunnan kaikkien sektorien yhteistyötä.

Kuva 1. Muutosten kokonaiskuva ja ratkaistavat haasteet

Kuva 3. Sitran Megatrendit 2023 -julkaisun keskeiset muutosilmiöt ja ratkaistavat haasteet.

Kirkon omassa tutkimustyössä toimintaympäristöä analysoidaan säännöllisesti muun muassa kirkon nelivuotiskertomuksissa, joista viimeisin on vuonna 2020 julkaistu *Uskonto arjessa ja juhlassa – Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2016–2019* (Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 134, <https://evl.fi/kirkontutkimus/tutkimushankkeet/meneillaan-olevat-tutkimushankkeet/kirkon-nelivuotiskertomus>). Raportissa esitetään seuraavat päähavainnot:

- Yhteiskunnan yksilöllisyyttä ja tasa-arvoa korostava arvomuutos heijastuu uskontoon
- Suomalainen kulttuurikristillinen identiteetti on murtumassa erityisesti millenniaalien sukupolvessa
- Yhteisöihin kiinnittymisen luonne muuttuu ja valinnanvapauden merkitys kasvaa
- Kokemuksellisuus ja auttaminen ovat yhä tärkeämpi osa hengellisyyttä
- Uskonto- ja katsomusdialogin merkitys kasvaa yhteiskunnan moninaistuessa etenkin kaupungeissa
- Kristillisen perinteen välittyminen kodeissa lapsille ja nuorille vähenee.

Kirkon kehitystyössä on pyritty tunnistamaan haastavasti tavoitettavien kohderyhmien, kuten nuorten aikuisten hengellisyyteen liittyviä tarpeita. Kirkkohallituksen koordinoimasta strategiahankkeesta on laadittu artikkelikokoelma *Millenniaalien kirkko – Kulttuuriset muutokset ja kristillinen usko* (Suomen ev.-lut. kirkon tutkimusjulkaisuja 139, <https://evl.fi/plus/hankkeet/millenniaalien-kirkko>), joka käsittelee muun muassa Y- ja Z-sukupolvien uskonnollisuutta ja uskonottomuutta sekä niihin liittyviä teologisia tulkintoja. Hankesivulla on mahdollista tutustua myös nuorten aikuisten hengellisyyttä selvittäneisiin segmentointeihin ja etnografiseen tutkimukseen.

Uudenlaista suuntaa kirkon tulevaisuustyössä edustaa lisäksi niin kutsuttujen hiljaisten signaalien tunnistamiseen keskittynyt tulevaisuusselonteko *Siunauksen signaalit* (Suomen ev.-lut. kirkon julkaisuja, Kirkko ja toiminta 125, <https://evl.fi/siunauksen-signaalit>). Selonteko pohjautuu osallistavilla työmenetelmillä kerättyyn laajaan aineistoon niin kirkon jäsenten kuin siitä etäämmällä olevien

kokemuksista, joista kootut kuusi keskeistä teemaa edustavat tulevaisuuteen suuntautuvia pohdintoja suomalaisten hengellisistä tarpeista ja uskonnon roolista elämässä.

Laajempi kirjallisuusluettelo on esitetty tämän analyysin lopussa.

2. Poliittinen toimintaympäristö

Keskeiset nostot poliittisesta toimintaympäristöstä	
<i>Vaikutus helsinkiläisten hengellisyyteen ja kirkkoon sitoutumiseen</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Kirkon osallistuminen ajankohtaiseen yhteiskunnalliseen keskusteluun omien arvojensa pohjalta vahvistaa ihmisten mielikuvaa kirkosta aktiivisena toimijana • Yhteistyö kolmannen sektorin järjestöjen ja muiden yhteiskunnallisten toimijoiden kanssa tukee Helsingin seurakuntien työtä yhteiskunnallisiin kysymyksiin vastaamisessa
<i>Vaikutus helsinkiläisten odotuksiin kirkkoa kohtaan</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Kirkon tulee kyetä vastaamaan mielikuviin kristillisistä arvoista ja lähimmäisenrakkauden toteutumisesta • Kirkolta odotetaan julkisyhteisönä vastuullista toimintaa ja hallintoa
<i>Vaikutus Helsingin seurakuntayhtymän toimintaedellytyksiin</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Ei suoraa muutospainetta Helsingin seurakuntayhtymän toimintaedellytyksiin, mutta kansallinen keskustelu kirkon yhteiskunnallisesta asemasta voi näkyä tulevaisuudessa myös paikallisemmin

Viimeaikaisessa yhteiskunnallisessa keskustelussa ja politiikassa on havaittavissa arvojen moninaistumista ja keskustelun polarisoitumista. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kannalta arvokeskustelu luo mahdollisuuksia nostaa kristinuskon keskeisiä teemoja, kuten lähimmäisenrakkautta ja sosiaalista vastuunkantoa julkisuuteen. Samalla kirkon kannanotot ja toiminta ovat kriittisen tarkastelun kohteena. ”Kristilliset arvot” esiintyy käsitteenä poliittisessa keskustelussa runsaasti, joskin siihen liitetään kontekstista riippuen keskenään hyvin erilaisia tulkintoja ja määritelmiä.

Kesällä 2023 on käyty laajaa yhteiskunnallista ja poliittista keskustelua rasismiin liittyen. Kirkko pitää tärkeänä, että yleinen tietoisuus rakenteellisen rasismien ja epätasa-arvon erilaisista ilmenemismuodoista lisääntyy. Tarvitaan selkeitä toimintamalleja rakenteellisen rasismien ja epätasa-arvon torjumiseksi. On myös tärkeää edistää yhteiskunnallista ja uskonnollista lukutaitoa. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma tarjoaa työkaluja syrjinnän tunnistamiseksi ja analysoimiseksi. Se tukee syrjinnänvastaista työtä paitsi kirkossa, myös muualla yhteiskunnassa.

Rasismi loukkaa yksilöiden ja yhteisöjen perustuslaillisia oikeuksia, kuten uskonnonvapautta. Kirkko tekee kansallisissa ja kansainvälisissä uskontodialogisissa verkostoissa jatkuvaa työtä uskonnonvapauden turvaamiseksi. Tavoitteena tulee olla positiivisen uskonnonvapauden aktiivinen edistäminen. Tällöin turvataan ihmisten mahdollisuus oman uskontonsa vapaaseen harjoittamiseen. Helsingissä evankelis-luterilainen kirkko tekee aktiivista yhteistyötä muiden kirkkojen ja uskontokuntien kanssa, jotta uskonto näkyy ja kuuluu laajasti kaupungissa ja katukuvassa.

Myös sosiaalinen eriytyminen on yhteydessä yhteiskunnallisen keskustelun polarisoitumiseen. Alueellinen segregatio on lisääntynyt Helsingissä. Tämä näkyy esimerkiksi kouluista käytävässä keskustelussa. Alueiden erilaisuus näkyy myös seurakunnissa. Syrjäytyminen on usein ylisukupolvista. Helsingissä esimerkiksi 20–29-vuotiaista yli 20 000 on vailla peruskoulun jälkeistä tutkintoa. Erityisen haastavaa on

vieraskielisillä nuorilla, joista suhteellisesti selvästi muita suurempi osa on koulutuksen ja työn ulkopuolella. Voimakas sosiaalinen segregatio ja keskustelun polarisoituminen voivat tuottaa yhteiskunnallista epävakautta. Ne myös kaventavat mahdollisuuksia löytää kestäviä ratkaisuja yhteisiin haasteisiin, kuten ilmastomuutokseen, pakolaisuuteen tai ihmisoikeuksien toteutumiseen.

Kirkon toimintaan vaikuttavat myös muutokset esimerkiksi kuntarakenteessa, sosiaali- ja terveyspalveluiden tuottamisessa, hautaustoimen, väestökirjanpidon sekä kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten ja irtaimiston ylläpidon kulujen (edes osittaisessa) korvaamisessa tai koulujen opetussuunnitelmassa ja uskonnonopetuksessa. Näillä näkymin Helsingin kaupunkiin ei kohdistu painetta kuntarakenteen muutokseen. Sen sijaan sosiaali- ja terveyspalveluiden tuottaminen ja uskonnonopetukseen liittyvät kysymykset ovat aktiivisen keskustelun ja muutoksen kohteena. Hautaustoimen, väestökirjanpidon ja kulttuurihistoriallisten rakennusten ja irtaimiston ylläpito korvataan kirkolle tällä hetkellä valtion kirkolle osoittamalla budjettimäärärahalla. Se on kuitenkin altis poliittisten suhdanteiden vaihtelulle. Kirkon tulee seurata poliittista keskustelua aktiivisesti ja laaja-alaisesti.

Sosiaali- ja terveydenhuoltoalan vastuita ja toteutustapoja järjestellään uudelleen. Kirkko tekee läheistä yhteistyötä yhteiskunnan sosiaalisektorin kanssa erityisesti diakonian alalla. Sosiaali- ja terveyspalveluiden tuottamisessa tapahtuvat muutokset voivat vaikuttaa myös tämän yhteistyön muotoihin. Helsingin seurakuntayhtymä tekee laajaa yhteistyötä myös muiden sekä julkisoikeudellisten että kolmannelle sektorille kuuluvien toimijoiden kanssa. Kirkon ja kolmannen sektorin toimintatavat ovat monelta osin lähellä toisiaan. Kirkon onkin hyvä tunnistaa ja hyödyntää erilaisia oppimismahdollisuuksia suhteessa järjestökenttään. Yhteistyö mahdollistaa osaamisen, kokemusten, tiedon ja resurssien laajapohjaisen käytön yhteiskunnallisten kysymysten ratkaisemiseksi. Näitä on syytä edelleen vahvistaa tulevaisuudessa.

Oman identiteettinsä ja aktiivisuutensa vahvistamiseksi Helsingin seurakuntayhtymän on syytä pohtia, mikä on se lisäarvo, minkä se haluaa tuoda yhteiskuntaan ja yhteiskunnalliseen keskusteluun. Yhteistyötä kehitettäessä sen tulee tarkastella säännöllisesti omaa rooliaan ja tehtäväänsä: mikä on sellaista kirkon ydinolemuksen kuuluvaa toimintaa, josta Helsingin seurakuntien on myös jatkossa syytä vastata itse, ja mikä on toisaalta työtä, joka on mielekästä hoitaa erilaisten yhteistyökumppaneiden kanssa mahdollisimman suuren vaikuttavuuden saavuttamiseksi? Tämä tapahtuu parhaiten omaa ydintehtävää vahvistamalla.

Edellä esitetyt toimet yhtäältä vaikuttavat kirkon yhteiskunnalliseen asemaan ja toisaalta ovat tulilinjalla kirkon yhteiskunnallisen aseman muuttuessa. Kirkollisessa työnjaossa yhteiskuntaan suuntautuva vaikuttaminen on erityisesti kirkkohallituksen vastuulla. Helsingin seurakuntayhtymä voi vaikuttaa edellä esitettyihin asioihin pääosin oman, Helsingin alueella tapahtuvan toiminnan ja yhteistyön puitteissa.

3. Taloudellinen toimintaympäristö

Keskeiset nostot taloudellisesta toimintaympäristöstä	
<i>Vaikutus helsinkiläisten hengellisyyteen ja kirkkoon sitoutumiseen</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Ihmisten huoli oman taloutensa kantokyvystä voi kasvaa hinta- ja korkotason muuttuessa • Kulutuskeskeisen yhteiskunnan rinnalle nousee uudenlaiseen, kestävämpään kuluttamiseen liittyviä elämäntapoja, jotka ovat kytköksissä myös maailmankatsomukseen ja arvoihin
<i>Vaikutus helsinkiläisten odotuksiin kirkkoa kohtaan</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Suomessa eletään tiukemmassa taloustilanteessa kuin lähimenneisyydessä, mikä lisää auttamistarvetta ja odotuksia kirkon auttamistyölle • Kirkon odotetaan toimivan vaihtoehtona suorituskeskeiselle ja materialistiselle yhteiskunnalle
<i>Vaikutus Helsingin seurakuntayhtymän toimintaedellytyksiin</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Seurakuntayhtymän taloudellisen toimintakyvyn turvaaminen vaatii jatkuvaa tarkastelua sekä aktiivista sopeuttamistoimien tekemistä • Henkilöstökulut muodostavat merkittävän osan vuotuisesta budjetista, ja niihin kohdistuu kasvupaineita • Viime vuosien aikana yhtymässä on tehty merkittäviä leikkauksia ja nyt on sopeutusvaihe menossa • Helsingin seurakuntayhtymällä on iso kiinteistökanta, joka vaatii paljon ylläpito- ja korjausinvestointeja

Mikrotalous

2020-luvun alku on ollut yleisen talouden kehityksen näkökulmasta ailahtelevaa. Koronan vaikutus sekä suomalaisen että globaaliin talouden kehitykseen oli ensin supistava, mutta pian talous kääntyi nousuun ja jatkui kasvuaan vuoden 2022 alkuun asti. Venäjän aloitettua täysimääräisen hyökkäyssodan Ukrainassa helmikuussa 2022 tilanne muuttui nopeasti Venäjään kohdistettujen talouspakotteiden sekä energian hinnan nousun vuoksi. Muuttunut maailmanpoliittinen tilanne on heijastunut myös muuhun hyödykemarkkinaan ja tavalliselle kuluttajalle muun muassa elintarvikkeiden, kulutustavaroiden ja polttoaineen hinnan nousuna.

Takana oleva hintojen ja korkotason nousu vaikuttaa merkittävästi monen ihmisen arkeen ja asumiseen. Tämä on johtanut tilanteeseen, jossa ihmisten reaaliensiot ja käytettävissä olevan rahan määrä ovat pienentyneet. Inflaatio on näkynyt suomalaisten ostovoimassa ja vaikeuttanut totutun elintason ylläpitämistä, joskin vuoden 2023 kevään ja kesän aikana ostovoima on jälleen kohentunut.

Kuluttamiseen vaikuttaa myös pidemmän aikavälin trendejä, joissa kestävyys ja vastuullisuus ovat nousussa kertakäyttökulutuksen sijaan. Kuluttamisen kannalta keskeisessä asemassa ovat ihmisten päivittäiset valinnat, jotka heijastuvat esimerkiksi ruokatottumuksiin. Maailmankatsomuksella ja arvoilla on osansa myös kuluttamisesta käytävässä julkisessa keskustelussa, jossa kirkko voi ottaa merkittävää roolia liian materialistiseksi ja suorituskeskeiseksi koetun yhteiskunnan tasapainottavana voimana.

Suomeen kesällä 2023 perustettu uusi hallitus on tarttunut voimakkaasti valtion velkaantumiskehitykseen ja rakenteelliseen alijäämään. Valtiotaloudessa tarvittavien tasapainotustoimenpiteiden vuoksi hallitusohjelmaan on kirjattu toimenpiteitä, joilla saattaa olla vaikutuksia joidenkin tukien varassa elävien

ihmisten toimeentuloon. Muutokset näkyvät luultavimmin myös kirkon diakoniatyössä taloudellisen avun tarpeessa olevien määrän kasvuna.

Helsingin seurakuntayhtymän taloudelliseen tilanteeseen vaikuttavat asiat

Pitkään matalalla ollut korkotaso on nousut merkittävästi, mikä vaikuttaa merkittävästi seurakuntayhtymän 100 %:sti omistamien asunto-osakeyhtiöiden lainakuluihin. Seurakuntayhtymän omassa taseessa ei ole pitkäaikaisia lainoja. Inflaatio ja koronnostot ovat vaikuttaneet sijoitustuottoihin pääosin negatiivisesti. Inflaatio on myös nostanut seurakuntayhtymän kuluja. Kirkon palkkakustannukset kasvoivat vuonna 2023 tehdyn Kirkon virka- ja työehtosopimuksen (KirVesTes) myötä aikaisempaa selvästi enemmän. Vuonna 2024 palkat nousevat lisää, mutta tarkasta summasta sovitaan myöhemmin. Lisäksi mahdollisilla lähivuosien muutoksilla kolmannen sektorin rahoitusmalleihin (kuten Veikkaus ja Euroopan sosiaalirahasto) voi olla potentiaalisia vaikutuksia myös Helsingin seurakuntayhtymän taloudelliseen toimintaympäristöön.

Seurakunnat saivat pitkään osuuden yhteisöveron tuotosta. Tämän katsottiin olevan korvaus kirkon yhteiskunnallisista tehtävistä, joita ovat hautausoimi, väestökirjanpito ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaan omaisuuden ylläpito. Tällöin kirkon saama osuus yhteisöverotuotosta riippui kunkin vuoden yhteisöveron kokonaistuotosta ja kirkon jako-osuudesta tuottoon. Ne saattoivat vaihdella paljonkin vuosittain. Vuoden 2016 alussa tuli voimaan laki valtion rahoituksesta evankelis-luterilaiselle kirkolle eräisiin yhteiskunnallisiin tehtäviin. Tämä korvasi aikaisemman käytännön jakaa osuus yhteisöverosta ja yhteiskunnalliset tehtävät kirjattiin lakiin. Rahoituksen määrä on laissa ja summaa korotetaan vuosittain elinkustannusindeksillä. Tämä summa varataan valtion budjettiin vuosittain. Rahoitus maksetaan Kirkon keskusrahastolle, joka jakaa sen seurakuntatalouksille. Nykyinen malli tarjoaa aiempaa vakaamman rahoituspohjan ja se lisää siten kirkon ja seurakuntien tulojen ennustettavuutta. Samaan aikaan se on altis kirkon ja yhteiskunnan suhdetta koskevalle poliittiselle keskustelulle. Helsingin seurakuntayhtymän tulee omassa kirjanpidossaan osoittaa, kuinka paljon rahaa käytetään lain mukaisiin yhteiskunnallisiin tehtäviin.

Hyvinvointialueet aloittivat toimintansa vuoden 2023 alussa. Niiden rahoituksen järjestämiseksi kuntien tuli alentaa veroprosenttejaan ja valtion osuutta korotettuihin samassa suhteessa. Samassa yhteydessä verotusperusteisiin tehtiin tarkistuksia ja muutoksia. Näiden seurauksena seurakuntatalouksien verotuotto kasvoi, ellei kirkollisveroprosentteja alennettu. Kirkkohallitus suositteli seurakuntatalouksia alentamaan kirkollisveroprosenttejaan Valtiovarainministeriön laatiman laskelman perusteella. Laskelma julkistettiin ja jaettiin seurakuntatalouksille hyvissä ajoin ennen muutoksen voimaan tuloa. Helsingin seurakuntayhtymän osalta alentamispaine oli 0,03 prosenttiyksikköä. Koska kirkollisvero päätetään kirkkolain mukaan 0,05 prosenttiyksikön tarkkuudella, ei alle tämän suuruisia veronalennuksia tarvinnut tehdä.

Ulkoisten tekijöiden lisäksi eniten Helsingin seurakuntayhtymän talouteen vaikuttaa työikäisten kirkkoon kuulumisaste ja heidän ansioidensa kehitys. Toistaiseksi ja aivan viime vuosina ansiotulot ovat kuitenkin kasvaneet niin paljon, että kirkollisveron tuotto on kasvanut viidettä vuotta peräkkäin, vaikka ansiotuloja saavien määrä kaiken aikaa vähenee. Työllisyyden paraneminen ja viimeaikaiset palkkaratkaisut ovat tukeneet hyvää kehitystä. Tilanne tulee kuitenkin heikkenemään sitä mukaa, kun työssä oleva jäsenistö siirtyy eläkkeelle ja työelämään tulevista suuri osa ei kuulu kirkkoon. Tämän kehityksen vaikutukset verotuottoon tulevat olemaan voimakkaan negatiiviset. Milloin verotuoton kehityssuunta kääntyy, on toistaiseksi erittäin vaikea ennustaa.

Kansalaisten mielikuvia kirkon taloudelliseen tilanteeseen ja taloudenpitoon on selvitetty muun muassa T-Media Oy:n laatimissa *Luottamus ja maine* -tutkimuksissa, joista Helsingin seurakuntien tutkimus valmistui

vuonna 2022. Tutkimuksen perusteella kirkon taloustilanteen katsotaan olevan vakaa, joskin kirkon osalta taloudellisen tilanteen ei koeta vaikuttavan merkittävästi siihen, mitä kansalaiset kirkosta ajattelevat. Tutkimuksen mukaan Helsingin seurakuntayhtymän potentiaalisena vahvuutena on vastuullisuus ja yhteiskunnan ja ympäristön huomioiminen, jota on tärkeää ylläpitää ja kehittää jatkossakin. Merkittävinä kehitysmahdollisuuksina tutkimuksessa pidetään avointa ja läpinäkyvää hallintoa, Helsingin seurakuntayhtymän tarjoamia palveluita sekä hyvää johtoa ja selkeää suuntaa. Nämä kaikki vaikuttavat siihen, millä tavalla ihmiset sitoutuvat Helsingin seurakuntien jäsenyyteen ja toimintaan. Sen sijaan Helsingin seurakuntayhtymän työnantajakuva oli tutkimuksessa heikko.

Kiinteistöt ja talous

Rakentaminen on kallista erityisesti rakennustarvikkeiden ja raaka-aineiden saatavuuden heikennyttyä entisestään Ukrainan sodan lisävaikutuksena koronapandemian sotkemiin globaaleihin logistiikkaketjuihin. Tämä näkyy suoraan Helsingin seurakuntayhtymän taloudenpidossa, sillä ylläpidettävää, korjattavaa ja lämmitettävää rakennuskantaa on paljon. Rakennusalan toimijat ovat ottaneet laajasti käyttöön tarjoushintojen sitomisen indekseihin, mikä lisää tilaajan riskiä hankkeiden hintojen noususta ja edellyttää päätöksenteon yhteydessä muuttuneeseen tilanteeseen varautumista. Korjauksiin tehtävien investointien lisäksi energian hinnan nousu vaikuttaa merkittävästi seurakuntayhtymän omiin lämmitys- ja käyttösähköluihin.

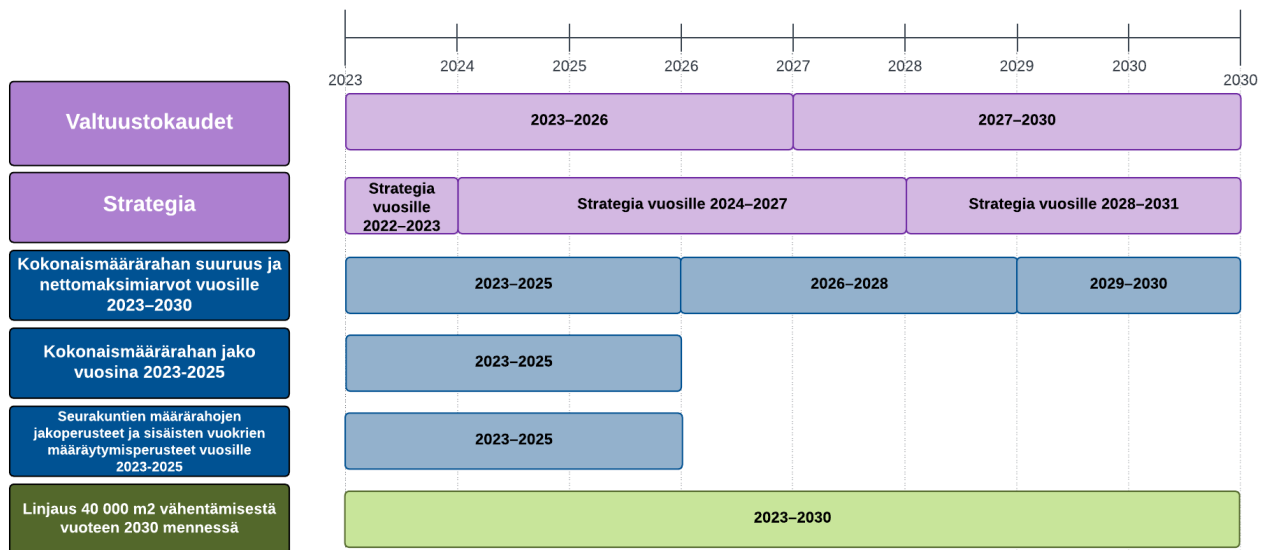
Kiinteistöt muodostavat yhden Helsingin seurakuntayhtymän merkittävimmistä kulueristä. Samaan aikaan kiinteistöt ovat myös Helsingin seurakuntayhtymässä sijoituskohteina. Myös niiden kunnosta tulee pitää huolta, jotta sijoitusten arvo säilyy. Yhteinen kirkkoneuvosto on asettanut tavoitteeksi, että vuoteen 2030 mennessä Helsingin seurakuntayhtymä luopuu 40 000 kerros². Tätä tavoitetta tukemaan on luotu uudet sisäisen vuokran määrätymisperusteet, jotka ovat astuneet voimaan vuoden 2023 alussa. Tilaluopumisista saatavat varat olisi hyvä käyttää investointeihin sekä sijoitusomaisuuden lainojen maksuun, jotta jäljelle jäävät tilat säilyvät käyttökelpoisina ja sijoitusomaisuus tuottaisi mahdollisimman hyvin.

Seurakuntien ja yhteisten palveluiden tarpeiden lisäksi luopumispäätöksien toimeenpanoon vaikuttavat kiinteistöjen kunto, museoviraston lausunnot ja rakennuksesta riippuen tuomiokapitulin tai kirkkohallituksen täysistunnon päätökset. Syksyllä 2022 Helsingin seurakuntayhtymässä toteutetun piispanarkastuksen pöytäkirjassa kannetaan huolta erityisesti kirkoista luopumisista ja fyysisten tilojen vähenemisen vaikutuksista kirkon toiminnan edellytyksiin. Tehdessään päätöksiä kiinteistöistä luopumisista Helsingin seurakuntayhtymä ja sen seurakunnat joutuvat ottamaan kantaa muun muassa taloudellisiin, toiminnallisiin, kulttuurisiin, kaupunkikuvallisiin, ihmisten mielikuviiin liittyviin ja teologisiin näkökulmiin.

Rohkeasti yhdessä -työskentelyssä tehtyjen päätösten vaikutukset Helsingin seurakuntayhtymän talouteen

Vuosina 2019–2022 Helsingin seurakuntayhtymässä toteutettiin *Rohkeasti yhdessä* -työskentely. Sen tavoitteena oli turvata Helsingin seurakuntien ja yhtymän yhteisten palveluiden toimintaedellytykset suhteessa muuttuvaan toimintaympäristöön. Laajan yhteisen valmistelun pohjalta tehtiin päätöksiä, jotka vaikuttavat Helsingin seurakuntayhtymän taloudellisiin toimintaedellytyksiin tulevina vuosina. Pitkävaikutteisista näistä on Yhteinen kirkkovaltuuston (9.12.2021 § 108) päätös Helsingin seurakuntayhtymän kokonaismäärärahan suuruudesta, investointien nettomaksimiarvoista sekä sijoituskiinteistöjen lainojen lyhennyksiin varattavien varojen maksimiarvoista vuosille 2023–2030. Yhteinen kirkkovaltuusto on myös päättänyt Helsingin seurakuntayhtymän kokonaismäärärahan jaosta (9.12.2021 §

109) sekä seurakunnille osoitettavan määrärahan jakoperusteista ja sisäisten vuokrien määräytymisperusteista (27.1.2022 § 6) vuoteen 2025 asti. Lisäksi Yhteinen kirkkoneuvosto on asettanut tavoitteeksi vähentää 40 000 kerros^m2 vuoteen 2030 mennessä.

Kuva 4. Rohkeasti yhdessä -ohjelmassa tehtyjen talouteen liittyvien päätösten jäsenyys ja aikataulutus suhteessa valtuusto- ja strategiakausiin.

Helsingin seurakuntayhtymän taloudellinen tilanne vuoden 2022 tilinpäätöksessä

Helsingin seurakuntayhtymän vuoden 2022 tilikauden ylijäämä on 0,5 milj. euroa (2021 oli 19,8 milj. ylijäämää). Ilman sijoitusten arvonalennuskirjausten nettomuutosta -5,6 milj. euroa olisi tilikauden ylijäämä ollut 6,1 miljoonaa euroa.

Toimintatuotot kasvoivat 2,5 milj. euroa (+16 %) edellisvuodesta. Kaikki eri toimintatuotot kasvoivat paitsi IP-kerhotuotot. Eniten kasvoivat pääsylippu- ja käsiohjelmatuotot 0,8 milj. euroa (+454 %), joihin kirjataan muun muassa kirkkojen turistikasvatustuotot.

Toimintakulut vähenivät 2,5 milj. euroa (-2,6 %) edellisvuodesta. Henkilöstökulut kasvoivat 0,8 milj. euroa (+1,4 %). Palveluiden ostot vähenivät 4,2 milj. euroa (-15,3 %) (selvästi suurin säästö syntyi rakennusten rakentamis- ja kunnossapitopalveluissa, 5,3 milj. euroa (-70,0 %). ICT-palveluiden säästö oli 0,3 milj. euroa. Muiden erilaisten kulujen muutokset suuntaan tai toiseen olivat pääasiassa alle satatuhatta euroa.) Aineiden ja tarvikkeiden ostoihin käytettiin 0,9 milj. euroa (+11,1 %) enemmän kuin edellisvuonna (eniten kasvua oli elintarvikehankinnoissa 0,4 milj. euroa (+ 55,2 %), sähkössä 0,3 milj. euroa (+17,9 %), poltto- ja voiteluaineissa 0,2 milj. euroa (+ 65,8 %) ja lämmityskuluissa 0,2 milj. euroa (+ 17,9 %)).

Toimintakate – toimintatuottojen ja -kulujen eli toiminnan nettokulu – on 77,1 milj. euroa. Määrä on 5,0 milj. euroa vähemmän (-6,1 %) kuin edellisvuonna.

Kirkollisveroja kertyi 83,2 milj. euroa, mikä on 1,6 milj. euroa (+2,0 %) enemmän kuin edellisvuonna. Valtionrahoituksen määrä kasvoi 0,2 milj. euroa ja verotuskulut pienenevät 0,1 milj. euroa. Kirkon rahastomaksut pysyivät entisellään. Kirkollisverojen kasvua tukivat palkankorotukset ja parantunut työllisyystilanne.

Rahoitustuottojen ja -kulujen yhteismäärän erotus oli 5,0 milj. euroa ylijäämäinen. Sijoituskiinteistöjen ja -huoneistojen tuottojen ja kulujen erotus oli 14,0 miljoonaa euroa ylijäämäinen. Korkotuottoja saatiin 0,5 milj. euroa ja korkokulut olivat 36 000 euroa. Muiden rahoitustuottojen ja kulujen erotus oli 3,9 milj. euroa alijäämäinen. Arvonmuutoskirjaukset pienensivät vuosikatetta ja tilikauden jäämää 5,6 milj. eurolla. Arvonmuutoskirjaukset eivät ole rahamääräisiä vaan laskennallisia ja perustuvat sijoitusten vuodenvaihteen arvonteerauksiin.

Vuosikate oli 13,5 milj. euroa. Ilman arvonmuutoskirjauksia se olisi ollut 19,1 milj. euroa. Poistot olivat uuden poistosuunnitelman mukaisesti 13,6 milj. euroa (+50,0 %). Vuoden 2021 poistot olivat 9,0 milj. euroa. Erilliskirjanpitoa hoidettujen hautainhoito- ja testamenttirahastojen siirrot olivat 2,5 milj. euroa kulu seurakuntayhtymän tilinpäätöksessä.

4. Sosiaalinen toimintaympäristö

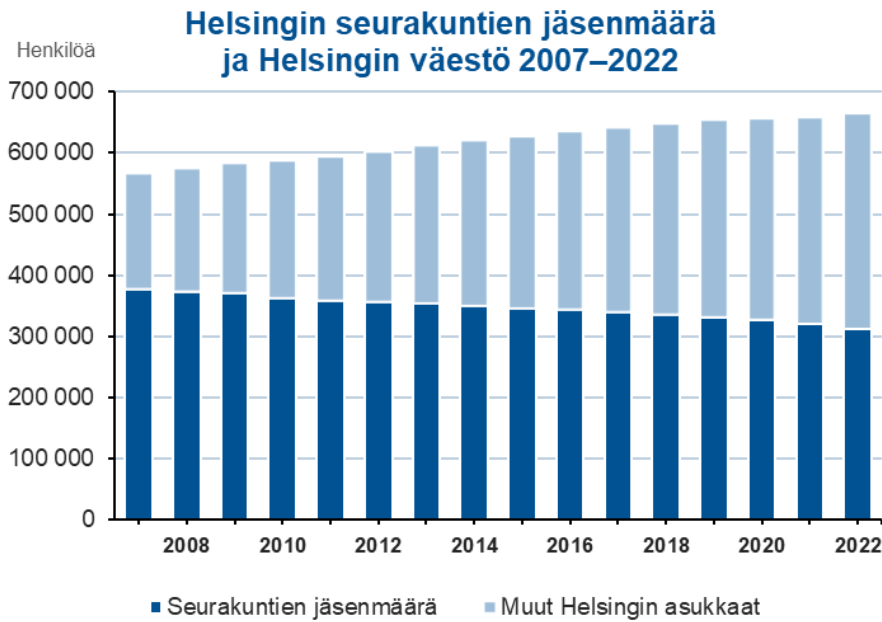
Keskeiset nostot sosiaalisesta toimintaympäristöstä	
<i>Vaikutus helsinkiläisten hengellisyyteen ja kirkkoon sitoutumiseen</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Kirkkoon kuulumisen vähenee Helsingissä, erityisesti nuoremmat ikäluokat irtautuvat kirkosta • Nuoret aikuiset ovat tästä huolimatta määrällisesti suurin ikäryhmä Helsingin seurakuntien jäsenistössä • Hyvin harva muista kuin kotimaisia kieliä puhuvista helsinkiläisistä kuuluu ev.-lut. kirkkoon
<i>Vaikutus helsinkiläisten odotuksiin kirkkoa kohtaan</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Kirkolta odotetaan uusia tapoja ja väyliä kohdata ihmisiä ja kommunikoida heidän kanssaan • Seurakuntien odotetaan huomioivan Helsingin voimakas muuttoliike ja toimivan aktiivisesti suhteessa alueelle muuttaviin ihmisiin
<i>Vaikutus Helsingin seurakuntayhtymän toimintaedellytyksiin</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Kirkon jäsenmäärän väheneminen tulee vaikuttamaan merkittävästi Helsingin seurakuntayhtymän taloudellisiin toimintaedellytyksiin • Helsingin seurakuntayhtymän tulee löytää luontevia tapoja ottaa huomioon yhä kansainvälistyvä Helsingin asukaskunta

Helsingin seurakuntien jäsenmäärä ja kirkkoon kuuluminen

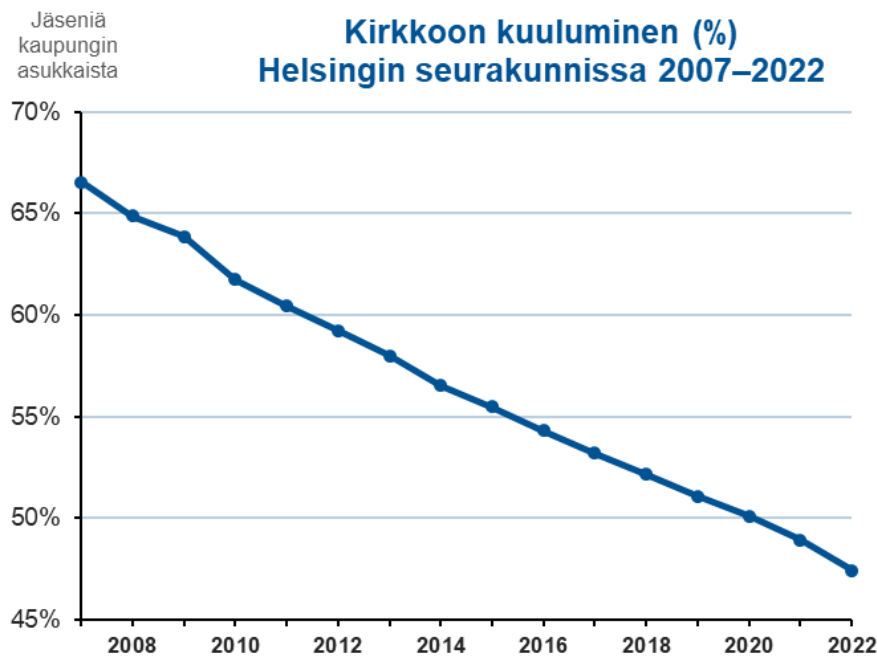
Helsingin seurakuntien jäsenmäärä on laskenut vuodesta 2002 alkaen. Koko kirkossa jäsenmäärän lasku alkoi vuonna 2001. Vuoden 2001 lopun lähes 402 000 jäsenestä Helsingin seurakuntien jäsenmäärä on laskenut vuoden 2022 loppuun yli 86 000 jäsenellä eli 21,5 prosenttia. Lasku on ollut dramaattista. Koko ev.lut. kirkon jäsenmäärä on vähentynyt samaan aikaan 17,8 prosenttia.

Jäsenmäärän laskun keskeisin syy on kirkosta eroaminen, mikä on Helsingissä jatkuvaa ja jokapäiväistä. Tavanomaisena päivänä kirkosta eroaa kymmenkunta Helsingin seurakuntien jäsentä eroamisen kiihtyessä vuoden loppua kohden. Viimeisen kymmenen vuoden aikana 2013–2022 kirkosta on eronnut keskimäärin 6 800 helsinkiläistä vuodessa. Isossa kuvassa yksittäisten eropiikkien (liittyen mm. julkisuuden henkilöiden puheenvuoroihin tai yleisemmin kirkkoaiheiseen mediakeskusteluun) osuus näkyy hyvin vähän, tyypillisesti korkeintaan muutamina kymmeninä kirkosta eroina.

Vuonna 2020 Rohkeasti yhdessä -prosessia käynnistettäessä taloussuunnittelun lähtökohtana vuosille 2020–2023 oli jäsenmäärän lasku keskimäärin 4800 henkilöllä vuodessa. Sekä vuonna 2021 että 2022 Helsingin seurakuntien jäsenmäärä kuitenkin laski vuodessa peräti 6800 henkilöllä.

Kuva 5. Helsingin seurakuntien jäsenmäärä on ollut 2000-luvulla tasaisessa laskussa, vaikka samaan aikaan kaupungin väkiluku kasvaa.

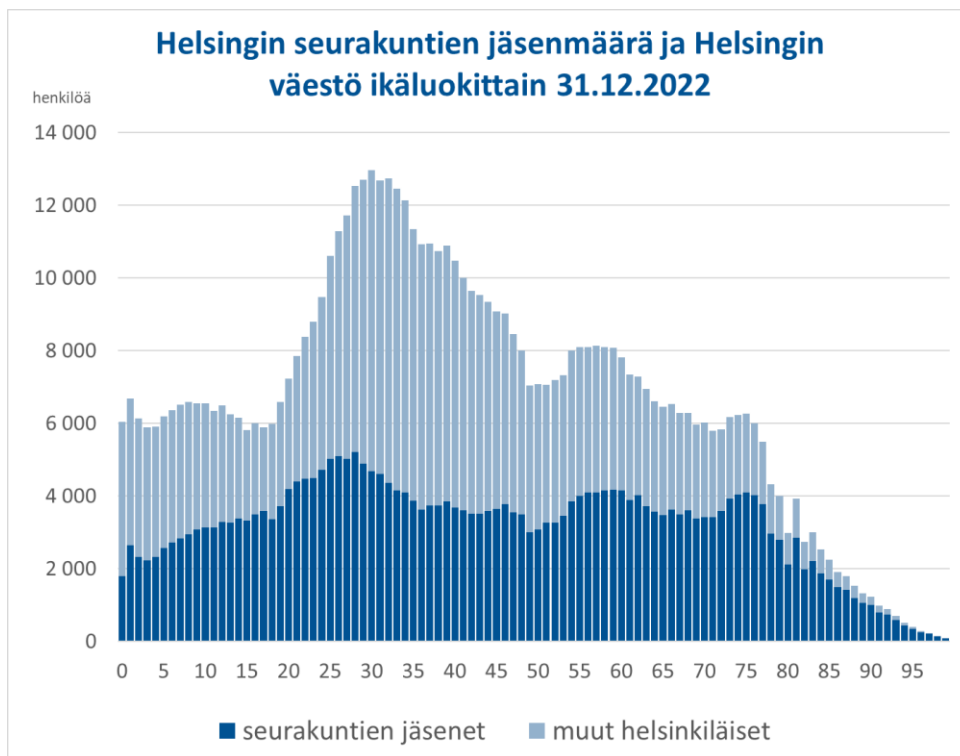
Kuva 6. Seurakuntiin kuului vuonna 2020 ensimmäistä kertaa alle puolet helsinkiläisistä. Kirkkoon kuuluvan väestön osuus vaihtelee kuitenkin voimakkaasti seurakunnittain ja kaupunginosittain.

Kirkon jäsenten osuutta Helsingin väestöstä alentavat sekä jäsenmäärämme lasku että Helsingin väkiluvun kasvu. Kirkkoon kuulumisen laski alle 50 prosenttiin alkuvuonna 2021 ja oli vuoden 2022 lopussa 47,4 %. Kirkkoon kuulumisuus oli 31.12.2022 alle 50 prosenttia kaikissa 24–55-vuotiaiden sekä alle 11-vuotiaiden ikäluokissa. Erityisesti alle 11-vuotiaiden kirkkoon kuulumisprosentin mataluuteen on syytä kiinnittää huomiota, sillä se kertoo kasteiden määrän merkittävästä vähentymisestä. Kaikkein harvimmin kirkkoon

Helsingissä kuuluvat 36-vuotiaat, joista vain joka kolmas on kirkon jäsen. Naiset (51,6 %) kuuluvat kirkkoon miehiä (42,9 %) useammin. Uusimpien tietojen mukaan erityisesti nuorten naisten uskonnollisuus muuttuu kuitenkin miehiä nopeammin. Tarkempaa analyysiä tästä ja yleisestä uskonnollisuuden kehityksestä löytyy luvusta 9. Kulttuurinen toimintaympäristö.

Kirkosta eroamisesta huolimatta nuoret aikuiset ovat edelleen lukumäärällisesti Helsingin seurakuntien suurin jäsenryhmä. Vuonna 2022 kaikki 20–32-vuotiaiden ikäluokat olivat jäsenmäärältään suurempia kuin seuraavaksi suurin 59-vuotiaiden ikäluokka. Tämä johtuu Helsingin väestörakenteesta, jossa korostuvat opiskelijat ja nuoret aikuiset. Nuoret aikuiset pohtivat kuitenkin vanhempia ikäluokkia enemmän kirkon merkitystä elämässään ja erosivat usein kirkosta.

Koska eläköityvien ikäluokkien kirkkoon kuulumisprosentti on nuoria ikäluokkia suurempaa, Helsingin seurakuntien jäsenistö tulee tulevaisuudessa vanhenemaan ja eläköitymään. Eläköitymisen myötä ihmisillä vapautuu aikaa ja energiaa osallistua seurakuntien toimintaan. Valinnan mahdollisuuksien määrä on kasvanut räjähdysmäisesti, ja monet toimijat kilpailevat ihmisten ajasta. Kokemus kiireestä leimaa nykyajan ihmisten elämää. Tämä luo haasteita myös seurakunnalliselle toiminnalle. Pitkäkestoisiin ja pitkää sitoutumista vaativiin toimintamuotoihin on vaikeampi löytää osallistujia ja vastuunkantajia. Tulevaisuus näyttää, kuinka Helsingin seurakuntayhtymä osaa hyödyntää eläköityvien ihmisten aikaresurssien vapautumisen.

Kuva 7. Seurakuntien jäsenistön suurimmat ikäluokat ovat 25–30-vuotiaissa nuorissa aikuisissa.

Toimitusten väheneminen

Kirkollisista toimituksista lapsikasteiden ja kirkollisten vihkimisten lukumäärä on vähentynyt 2000-luvulla voimakkaasti. Kastettujen lasten ensirekisteröintien lukumäärä väheni vuodesta 2010 vuoteen 2022 53 prosentilla (3704 kastetusta 1745 kastettuun). Lapsikasteiden todellinen lukumäärä ei tosin vähentynyt aivan näin paljon, sillä viime vuosina yhä enenevässä osassa kasteista lapsi on rekisteröity väestötietojärjestelmään jo kastetta ennen. Vuonna 2022 tällaisia alle yksivuotiaiden kasteita oli Helsingin seurakunnissa yli 700. Kirkon virallisissa tilastoissa nämä kasteet näkyvät ensisijaisesti kirkkoon liittymisinä.

Ihmiset solmivat myös avioliiton yhä harvemmin. Erityisesti kirkollisten avioliittoon vihkimisten määrä on vähentynyt. Vuodesta 2010 vuoteen 2022 vihittävien määrä on vähentynyt 47 prosenttia (1736 vihittävästä parista 925 vihittyyn avioliittoon). Etenkin lapsikasteiden vähenemisellä on merkittävä vaikutuskirkon tulevaan jäsenkehitykseen. Kristilliseen hautaukseen liittyvä kirkollinen kulttuuri (ml. hautausmaiden hoito ja ylläpito) on sen sijaan edelleen hyvin arvostettua. Hautaan siunaamisten lukumäärä on pysynyt vakaana ja merkittävästi noussutkin vuosina 2020–2022 kohonneen kuolleisuuden myötä. Prime-toiminnanohjausjärjestelmän tietojen mukaan hautausmaillamme ja seurakuntiemme kirkoissa toimitettiin vuonna 2022 yhteensä noin 4800 hautaan siunaamista. Hautajaisperinteiden muuttumisesta ja ohenemisesta on kuitenkin jo ensimmäisiä viitteitä.

Muuttoliike

Kaupungistumisen myötä muuttoliike on voimakasta pääkaupunkiseudulle. Muuttoliikkeen pääsuunta muualta Suomesta Helsinkiin on tyypillisesti lisännyt seurakuntien jäsenmäärää. Koronavuonna 2021 muuttoliikkeen vaikutus oli poikkeuksellisesti jäsenmäärää vähentävä, -851 henkilöä. Muuttoliikkeen vaikutus on hyvin erilainen eri seurakunnissa. Mikäli seurakunnan alueelle kohdistuu voimakasta uudisrakentamista, on seurakunnan saama muuttovoitto tyypillisesti useita satoja jäseniä vuodessa. Toisaalta myös muuttotappio seurakunnan jäsenenä laskettuna voi olla kolminumeroinen yhden vuoden aikana. Helsingin muuttoliikkeessä huomioitavaa on ihmisten elämäntilanteiden erilaisuus: toiset muuttuvat paikkakunnalle muualta Suomesta työn tai perheen perässä toistaiseksi, kun taas osa asuu kaupungissa vain muutaman vuoden esimerkiksi opiskelun takia. Erityisesti lyhytaikaisessa muutossa siteet kotipaikkakunnalle voivat säilyä edelleen vahvoina, myös hengellisen elämän ja seurakuntayhteyden osalta. Helsingissä tyypillistä on myös yksinasuvien suuri määrä.

Suomen sisäisen muuttoliikkeen ohella Helsinki on myös jatkuvasti kansainvälistyvä kaupunki. Ulkomaisten kansalaisia on muuttanut vuosittain 2010–2022 Helsinkiin keskimäärin yli 3000 henkilöä enemmän kuin Helsingistä pois. Helsingissä on jo yli 120 000 asukasta, joiden äidinkieli on muu kuin suomi, ruotsi tai saame. Ulkomaalaistaustaisen väestön kasvu ei juurikaan näy jäsenmäärässämme: muita kuin kotimaisia kieliä äidinkielenään puhuvia jäseniä on Helsingin seurakunnissa yhteensä alle 3500 jäsentä. Seurakuntiemme jäsenistä vain noin joka sadas on vieraskielinen. Suomeen on muuttoliikkeen seurauksena syntynyt muun muassa merkittävä islamilainen yhteisö, joka keskittyy Helsingissä erityisesti itäisiin kaupunginosiin. Vaikka suuri osa Suomeen muualta muuttavista ihmisistä on kristittyjä, harva heistä löytää Suomeen muuttaessa mukaan Suomen evankelis-luterilaisen kirkon seurakuntiin tai liittyy kirkkoon. Vieraskieliset helsinkiläiset muodostavat suuren ryhmän, jossa olisi myös jäsenyyden kasvupotentiaalia.

Sekä kaupungistuminen että maahanmuutto haastavat kirkon työntekijöitä kohtaamaan moderneja urbaaneja ilmiöitä, kuten uudenlaisia kaupunkikulttuureja ja yhteisöllisyyden muotoja. Tämä tapahtuu yhä suuremmissa määrin sosiaalisen median ja laajemminkin verkon kautta. Samalla kun Helsinki edustaa

globalisoitunutta kaupunkiympäristöä, sen eri kaupunginosissa vaikuttaa myös vahvoja paikallisia identiteettejä. Riippuikin asukkaasta, tilanteesta ja jossain määrin myös alueesta, mieltääkö ihminen itsensä esimerkiksi kalliolaiseksi, helsinkiläiseksi, suomalaiseksi, pohjoismaalaiseksi vai eurooppalaiseksi – tai vaihtelevaksi sekoitukseksi joitain näistä tai näitä kaikkia. Alueiden omaleimaisuus vaikuttaa myös seurakuntiin, jotka profiloivat toimintaansa alueen ikärakenteen ja tarpeiden mukaan. Kuitenkaan seurakuntajako ei itsessään ole Helsingissä asuville kirkon jäsenille ilmeinen.

5. Teknologinen toimintaympäristö

Keskeiset nostot teknologisesta toimintaympäristöstä	
<i>Vaikutus helsinkiläisten hengellisyyteen ja kirkkoon sitoutumiseen</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Sosiaalinen media ja erilaiset virtuaaliset alustat synnyttävät uudenlaisia hengellisyyden jakamisen ja kokemisen ympäristöjä, joissa myös kirkon tulee olla läsnä • Teknologisilla ratkaisuilla on vaikutusta siihen, miten kirkko sitouttaa jäseniään palvelemalla heitä paremmin ja tekemällä näkyväksi toiminnastaan koituvia hyötyjä
<i>Vaikutus helsinkiläisten odotuksiin kirkkoa kohtaan</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Kirkolta odotetaan sujuvaa, ajasta ja paikasta riippumatonta digitaalista asiointikokemusta • Teknologiakeskeisessä yhteiskunnassa on kasvavaa tarvetta eettiselle keskustelulle, johon kirkolla on erityistä annettavaa
<i>Vaikutus Helsingin seurakuntayhtymän toimintaedellytyksiin</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Tulevaisuudessa digitaalisiin kyvykkyyksiin pitää panostaa riittävästi, jotta toimintaa ja palveluita on mahdollista toteuttaa laadukkaasti • Digitaalisen kulttuurin kehittäminen vaatii riittävästi osaamista, hyötyjen osoittamista ja suunnitelmallisuutta

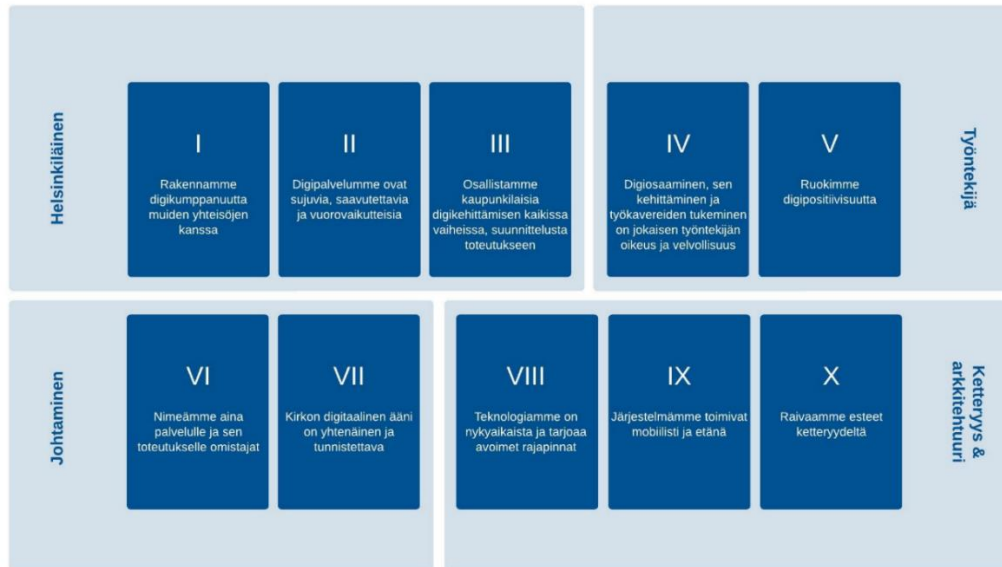
Digitalisessa murroksessa on kyse paitsi teknologian, myös siihen liittyvien sovellutusten kehityksestä. Digitalisaatiota voidaan hahmottaa erilaisiin tasoihin tai portaisiin jakautuvana ilmiönä, jossa edetään olemassa olevien prosessien digitalisoimisesta teknologian täysipainoiseen hyödyntämiseen, kuten pitkälle menevään automaatioon, syvälliseen analytiikkaan ja uudenlaisten palvelualustojen rakentamiseen.

Kirkko on jälkijunassa yhteiskunnan digitalisaatiokehityksestä. Digitaalisten ratkaisujen avulla on mahdollista tehostaa tiedolla johtamista ja sujuvoittaa toimintaa. Resurssien supistumisen myötä on entistä tärkeämpää, että Helsingin seurakunnissa osataan hyödyntää teknologiaa toiminnan ja palveluiden kehittämiseen. Seurakuntien yhteiset digitaaliset prosessit muun muassa jäsenyyden hallintaan liittyen tukevat ihmisten palvelemista ja mahdollistavat resurssien järkevää käyttöä. Kirkon toiminnassa käsiteltävien henkilötietojen kannalta erityistä huomiota on myös kiinnitettävä järjestelmien tietoturvaan ja vakauteen. Tietosuojaan liittyvien toimintamallien tulee olla ajan tasalla, ja työntekijöiden tulee osata toimia niiden mukaisesti.

Sähköisten palveluiden kehittyessä jatkuvasti yhteiskunnassa on oleellista, että seurakuntalaisilla on mahdollisuus asioida myös kirkon palveluissa sujuvasti: saavutettavuus, toimivuus ja käytettävyys ovat yhä tärkeämpiä ja heijastuvat palveluiden käyttöodotuksiin, tarjotaan niitä sitten fyysisesti tai digitaalisesti. Asioita on totuttu hoitamaan entistä enemmän myös mobiiliympäristössä eli suoraan älypuhelimelta. Digitaalinen käyttäjäkokemus on yksi tärkeä jäsenyyden- ja asiakaskokemukseen vaikuttava tekijä, minkä vuoksi seurakuntalaisille ja asiakkaille näkyvän digitaalisen ympäristön toimivuuteen tulee kiinnittää erityistä huomiota. Tähän Helsingin seurakuntayhtymä voi vaikuttaa ja on jo vaikuttanutkin omilla

toimillaan ja investoinneillaan sekä määrittelemällä oman digistrategiansa (ks. kuva 9). Sähköisen asioinnin roolin kasvaessa on tarpeen huolehtia myös muiden asiointitapojen saatavuudesta ja laadusta, jotta seurakuntayhtymä kykenee palvelemaan kaikkia helsinkiläisiä.

Kuva 8. Helsingin seurakuntayhtymän vuonna 2022 laaditun digitalisaatiosuunnitelman eli digistrategian painopisteet.

Kehittämistyön kannalta tarkoituksenmukaisten mittarien ja seurantamallien tunnistaminen suuresta datamäärästä vaatii omaa erityisosaamista ja jaettuja käytänteitä. Prosessien vaikutusten arviointi sekä tavoitteiden ja mittareiden hyödyntäminen on osa laajempaa tavoite- ja oppimiskulttuurin kehitystä, joka edellyttää sitoutumista ja panostusta koko organisaatiolta, niin työntekijöiltä kuin luottamushenkilöiltä. Helsingin seurakuntayhtymässä käynnistetyllä tilannehuoneutyöskentelyllä sekä erilaisten jakamisen ja oppimisen tapojen kehittämisellä pyritään korostamaan tiedolla johtamisen merkitystä ja tehostamaan hyvien käytänteiden jakamista. Kehittämällä digitaalista infrastruktuuriaan kirkko voi myös löytää uusia tapoja tehdä näkyväksi toimintansa vaikuttavuutta.

Jatkuvasti monimuotoistuva sosiaalisen median kenttä luo uudenlaista virtuaalista yhteisöllisyyttä ja vaikuttamisen kanavia. Samalla se tuo mukanaan uudenlaisia haasteita liittyen muun muassa verkkokiusaamiseen, tietojen kalasteluun ja identiteettivarkauksiin. Myös yksinäisyyden ja masennuksen kokemukset etenkin nuorten keskuudessa ovat kasvaneet. Kirkko on lisännyt viime vuosina erilaisten verkkosisäلتöjensä määrää, mitä osaltaan vauhdittivat koronapandemian aikana voimassa olleet poikkeusolot ja kokoontumisrajoitukset. Sosiaalisen median lisääntyvä hyödyntäminen kansalaisten tavoittamiskanavana sekä toisaalta tuen tarjoaminen virtuaalisissa ympäristöissä ovat kirkon toiminnan kannalta olennaisia mahdollisuuksia, joissa tulee varmistaa riittävä osaaminen ja panostukset.

Tekoäly ja kaikille avoimet suurten kielimallien rajapinnat, kuten ChatGPT, ovat olleet viime aikoina runsaasti esillä mediassa. Tekoälyä hyödynnetään jo monissa liike-elämän palveluissa ihmistyövoiman ohella, ja tulevaisuudessa sen hyödyntämistä myös kirkon asiointissa on syytä selvittää. Samaan aikaan tekoälyyn ja kiihtyvään teknologiseen kehitykseen liittyvät avoimet kysymykset ja huolenaiheet ovat nostattaneet keskustelua teknologian eettisyydestä ja sääntelystä. Helsingin seurakuntayhtymän on hyvä seurata teknologisen ympäristön kehitystä. Samalla tulee varmistaa käytettyjen teknologisten ratkaisujen

vastuullisuus. Kirkon tulee myös osallistua digitalisen ja teknologisen maailmaan kehittymiseen liittyvään eettiseen keskusteluun.

6. Ekologinen toimintaympäristö

Keskeiset nostot ekologisesta toimintaympäristöstä	
<i>Vaikutus helsinkiläisten hengellisyyteen ja kirkkoon sitoutumiseen</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Omaa hengellisyyttä ja maailmankatsomusta toteutetaan muun muassa ympäristövalintojen ja elämäntapojen kautta • Ilmastoahdistus ja koettu etääntyminen luonnosta nostavat kiinnostusta henkisyyteen, joka ottaa todesta ihmisen kokonaisvaltaisuuden ja yhteyden luontoon
<i>Vaikutus helsinkiläisten odotuksiin kirkkoa kohtaan</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Kirkon tulee ottaa tosissaan ja pyrkiä vastaamaan nuoren sukupolven kasvavaan huoleen maapallon tilasta ja tulevaisuudesta • Kirkolta odotetaan kannanottoa ja toimintaa liittyen luontokatoon ja ilmastonmuutoksen hillintään
<i>Vaikutus Helsingin seurakuntayhtymän toimintaedellytyksiin</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Yhtymän tulee ottaa kasvavissa määrin huomioon toimintansa kestävyys ja ympäristövaikutukset, jotka heijastuvat myös taloudellisiin kysymyksiin • Ekologinen kestävyyskriisi vaikuttaa rakennuskannan kunnossapitoon

2000-lukua leimaa ekologinen kestävyyskriisi ja ilmasto lämpenee ihmisten toiminnan seurauksena. Ilmasto on tänä päivänä maailman laajuisesti yli yhden asteen ja Suomessa yli kaksi astetta lämpimämpi 1800-luvun lopun tilanteeseen verrattuna. Myös ilman hiilidioksidipitoisuus on suurempi kuin koskaan ihmiskunnan historiassa. Ilmaston lämpenemisellä on suoria vaikutuksia muun muassa makean veden saatavuuteen, ruokaturvaan, elinoloihin ja luonnon monimuotoisuuteen. Kysymys on keskeisistä ihmisen elämänedellytyksiin liittyvistä muutoksista. Lämpenemisestä ja ylikulutuksesta johtuva maaperän köyhtyminen vaikeuttavat muun muassa ruoan ja makean veden saatavuutta. Maaperästä saatavien raaka-aineiden ylikulutus vaikuttaa puolestaan teollisuuden käyttämien kriittisten materiaalien saatavuuteen, mikä tekee ilmastokriisin ratkaisemisen puhtaasti teknologisin keinoin yhä vaikeammaksi.

Mikäli nykyistä asioiden kulkua ei saada pysäyttämään, ilmaston lämpeneminen ja maaperän köyhtymisestä aiheutuva ruokapula muuttavat suuria alueita maapallosta elinkelvottomiksi. Tämä tuottaa ennen näkemätöntä siirtolaisuutta, joka suuntautuu vielä elinkelpoisille alueille. Suurten ihmismassojen liikkuminen haastaa yhteiskuntarauhaa ja -rakenteita. Suomessa lämpeneminen on maapallon keskiarvoa suurempaa, mutta Suomen alue tulee mitä luultavimmin säilymään elinkelpoisena. Ekologisen kestävyyskriisin korjaamiseksi vaadittavat toimet voivat kärjistä yhteiskunnallista keskustelua ja liikehdintää sekä Suomessa että globaalisti.

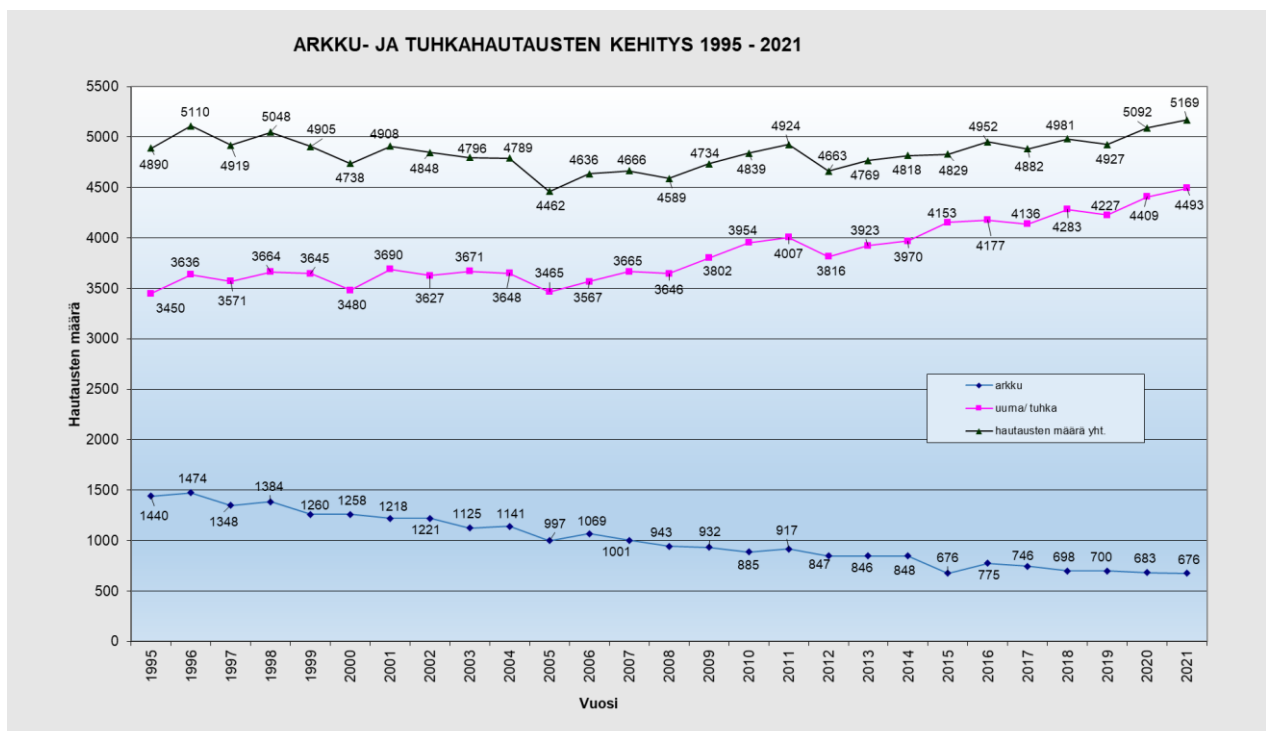
Kestävän kehityksen mukainen toiminta on nykyisen arvomaailman mukaista. Ekologisen kestävyyskriisin näkökulmasta Helsingin seurakuntayhtymän haasteena on vanha rakennuskanta, joka vaatii merkittävää rakenteiden korjaamista ja energiatehokkuuden lisäämistä. Ekologinen kestävyyskriisi tulee vaikuttamaan Helsingin seurakuntayhtymässä muun muassa rakentamiseen rakennusmateriaalien mahdollisen saatavuuden heikentymisen myötä. Ääriolosuhteet myös haastavat olemassa olevaa rakennuskantaa aiempaa enemmän. Helsingin seurakuntayhtymän tulee toimia aktiivisesti ekologisen kestävyyskriisin korjaamiseksi kristillisen teologian mukaisesti. Tämä koskee esimerkiksi energiatehokkaiden valintojen

tekemistä sekä omasta toiminnasta ympäristölle aiheutuvan kuormituksen tiedostamista ja tietoista vähentämistä.

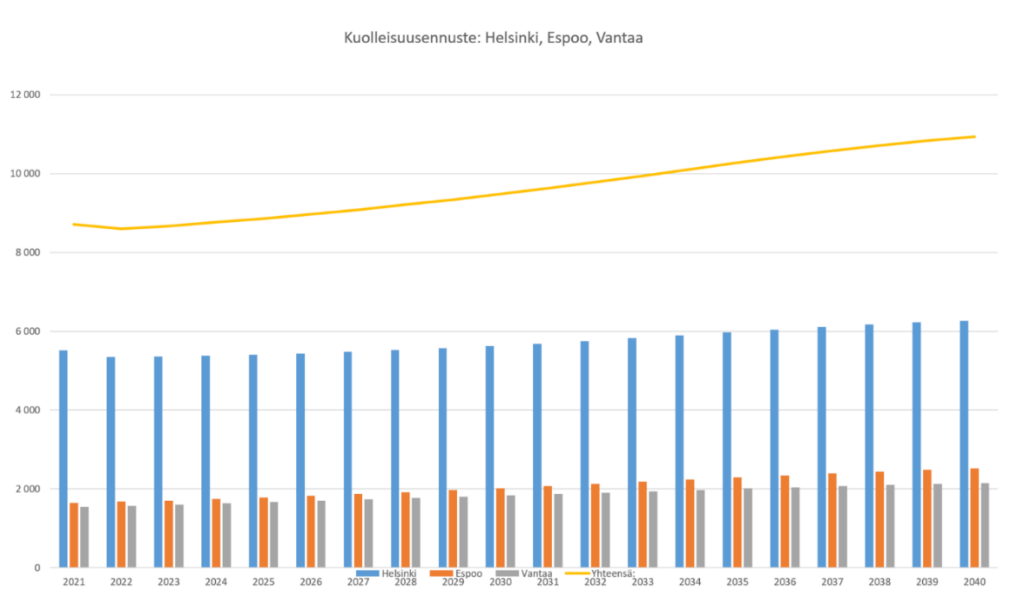
Ympäristön tila ja ilmastokriisi kaventavat lasten ja nuorten tulevaisuudennäkymiä ja aiheuttavat ahdistusta. Kestävyysskriisi liittyy läheisesti myös ihmisten uskonnollisuuteen ihmiset toteuttaessa hengellisyyttään ympäristövalintojensa ja elämäntapojensa kautta. Myös kiinnostus henkisyys, joka ottaa todesta luonnon ja ympäristön tilan ja rakentaa uudenlaista, kokonaisvaltaista suhdetta luontoon, on kasvanut koko 2000-luvun ajan. Helsingin seurakuntien tuleekin ottaa vakavasti ympäristön tilan suhde ihmisten hengellisyyteen ja luoda kristilliseen uskoon nojautuvaa toivoa tulevaisuuteen. Samalla helsinkiläisille tulee tarjota mahdollisuuksia konkreettisiin ympäristötekoihin sekä kohtaamista ja keskustelua tulevaisuuteen liittyvien huolten käsittelemiseksi.

Suomen evankelis-luterilainen kirkko on sitoutunut ilmastonmuutoksen hillitsemiseen tavoitteenaan rajoittaa maapallon lämpeneminen 1,5 asteeseen esiteollisesta ajasta. Kirkon Ilmastostrategian tavoitteen mukaan seurakuntayhtymä on hiilineutraali vuonna 2030. Tällöin kasvihuonekaasupäästöjä on vähennetty 80 % vuoden 2018 tasosta ja loput 20 % kompensoidaan mahdollisuuksien mukaan seurakuntayhtymän omistamien metsien muodostamaan hiilivarastoon. Tavoitteeseen pääseminen vaatii muun muassa investointeja rakentamiseen, peruskorjaamiseen ja energian käyttöön. Tämä edellyttää kasvavia investointimäärärahoja, toimintatapojen keventämistä ja tehtävään kohdennettuja omia henkilöresursseja.

Ihmisille kirkot ovat tärkeitä ja ne koetaan merkittäviksi kaupunkikuvallisiksi maamerkeiksi. Sama koskee hautausmaita. Keväällä 2022 Taloustutkimuksen kanssa toteutetun palvelu- ja tunnettuustutkimuksen mukaan helsinkiläiset kokevat hautausiin liittyvän kirkollisen kulttuurin itselleen hyvin tärkeäksi. Hautausmaiden kunto muodostaakin merkittävän osan siitä mielikuvasta, jonka perustella ihmiset arvioivat kirkkoa ja merkitystä. Hautausmaiden kunnossapito vaatii seurakuntayhtymältä resursseja. Mikäli siitä leikataan, voidaan kuitenkin vaikuttaa heikentävästi kirkon julkiseen kuvaan ja jäsenyyden edellytyksiin. Hautausten määrän odotetaan kasvavan, mikä edelleen alleviivaa hautausmaihin suuntautuvien investointien tarvetta. Se tuo myös painetta käyttöä kirkkotiloja siunauksiin yhä kasvavassa määrin.

Kuva 9. Tuhkahautausten suosio on kasvanut ja hautausten kokonaismäärä pienentynyt.

Kuva 10. Helsingin kuolleisuusennuste kasvaa.

7. Laillinen toimintaympäristö

Keskeiset nostot laillisesta toimintaympäristöstä	
Vaikutus helsinkiläisten hengellisyyteen ja kirkkoon sitoutumiseen	<ul style="list-style-type: none"> Kirkon hallinnon monimutkaisuus ja etäisyys seurakuntalaisista voivat etäännyttää kirkon jäseniä Hyvällä hallintotavalla voidaan vaikuttaa ihmisten kirkkoon sitoutumiseen ja haluun tukea kirkon työtä
Vaikutus helsinkiläisten odotuksiin kirkkoa kohtaan	<ul style="list-style-type: none"> Kirkolta odotetaan hyvää ja läpinäkyvää hallintoa, jonka kehittämiseen kutsutaan mukaan myös kirkon jäseniä Kirkon päätöksentekojärjestelmään kohdistuu kasvavia uudistuspaineita
Vaikutus Helsingin seurakuntayhtymän toimintaedellytyksiin	<ul style="list-style-type: none"> Hallinto hyvin hoitamalla vaikutetaan merkittävällä tavalla Helsingin seurakuntayhtymän toimintaedellytyksiin myös tulevaisuudessa Helsingin seurakuntayhtymä voi olla edelläkävijä ihmisten laajassa osallistamisessa yhteiseen kehitystyöhön

Laillinen toimintaympäristö kuvaa sitä lainsäädännöllistä kehystä, joka vaikuttaa Helsingin seurakuntayhtymän toimintaan. Siitä osaa on jo käyty läpi analyysin alussa olevassa poliittisen toimintaympäristön kuvauksessa.

Laillisen toimintaympäristön kannalta kirkko vertautuu julkisten tehtäviensä ja velvollisuuksiensa osalta julkisoikeudellisiin yhteisöihin. Kirkkolain 1:2 § mukaan kirkon perustehtävänä on tunnustuksensa mukaisesti julistaa Jumalan sanaa ja jakaa sakramenteja sekä edistää kristillisen sanoman leviämistä ja lähimmäisenrakkauten toteutumista. Seurakuntien ja kirkon yhteiskunnalliset velvoitteet voidaan sen sijaan pitkällä aikavälillä järjestellä myös toisin, mihin voivat johtaa sekä yhteiskunnasta että kirkosta ja sen toiminnasta ja linjauksista johtuvat syyt. Viimeisin kirkkolain uudistushanke aiheutti keskustelua siitä,

tuleeko eduskunnan hyväksyttäväksi menevässä kirkkolaisissa säätää kirkon tunnustuksesta. Keskustelu nosti jälleen esiin kysymyksen kirkon ja valtion välisestä suhteesta.

Kokonaiskirkon ja seurakuntayhtymän päätöksenteon monikerroksisuus ja hitaus voivat etäännyttää kirkon jäseniä ja luoda mielikuvan korostetun byrokraattisesta organisaatiosta. Kirkollisen demokratian edustuksellisuutta haastaa myös vuosia matalalla pysynyt seurakuntavaalien äänestysprosentti. Hyvällä hallintotavalla voidaan vaikuttaa ihmisten kirkkoon sitoutumiseen, siihen liittyviin mielikuviin ja haluun tukea kirkon työtä. Kirkon on syytä jatkuvasti kehittää tapoja, joilla se saa jäseniään paremmin innostumaan ja osallistumaan yhteiseen kehitystyöhön sekä lisättyä päätöksentekonsa läpinäkyvyyttä ja ymmärrettävyyttä. Tässä Helsingin seurakunnat voivat olla edelläkävijöitä panostamalla paikallisesti erilaisiin tapoihin lisätä avoimuutta ja jäsentensä vaikuttamismahdollisuuksia. Ajankohtaisen tilannekuvan ylläpitäminen edellyttää myös säännöllistä palautteen keräämistä sekä laadullisen ja määrällisen tutkimustiedon tuottamista helsinkiläisten käsityksistä kirkkoa kohtaan.

Julkisen vallan käyttöä tarkastellaan ja säännellään yhä tiukemmin ja jossa kansalaisten odotus instituutioiden vastuullisuudelle ja läpinäkyvyydelle kasvavat. Nämä johtavat byrokratian kasvamiseen ja monimutkaistumiseen, mikä voi kasvattaa kustannuksia. Myös julkisten varojen käytön sääntely kiristyy esimerkiksi EU-vaatimusten vuoksi. Kolmannen sektorin rooli palveluiden tuottajana tulee myös lakisääteisesti kasvamaan tämän hallituskauden aikana. Nämä kaikki vaikuttavat myös Helsingin seurakuntayhtymän toimintaan.

Yhdenvertaisuuteen liittyvien vaatimusten kasvaminen näkyy esimerkiksi saavutettavuuslainsäädännön toteutumisen yhä tarkemmassa seurannassa. Aluehallintovirasto valvoo vuosittain julkisia digipalveluita saavutettavuuden osalta ja käsittelee näitä koskevia kanteluita. Tämä koskee niin Helsingin seurakuntayhtymän fyysistä kuin digitaalista toimintaympäristöä. Näiden lisäksi Helsingin seurakuntayhtymään heijastuu esimerkiksi hautausmaita koskevaa lainsäädäntö, tietosuojaa koskeva säätely, museolainsäädäntö, sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestämisen säätely, kuntalainsäädäntö ja kaavoitus, uskonnon opetuksen järjestämistä koskeva säätely sekä kirkon oma lainsäädäntö kuten lapsivaikutusten arviointi. Näitä teemoja on käsitelty tarkemmin luvuissa 1 ja 5.

8. Eettinen toimintaympäristö

Keskeiset nostot eettisestä toimintaympäristöstä	
<i>Vaikutus helsinkiläisten hengellisyyteen ja kirkkoon sitoutumiseen</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Yksilöillä ja yhteiskunnalla on tarvetta eettiselle ja arvokeskustelulle • Ihmisten käsityksiin kirkosta vaikuttaa se, miten ja millä viesteillä kirkko osallistuu tai jättää osallistumatta siihen
<i>Vaikutus helsinkiläisten odotuksiin kirkkoa kohtaan</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Kirkon kykyyn uudistua ja käydä dialogia ympäröivän yhteiskunnan kanssa kohdistetaan kasvavia odotuksia • Kirkon odotetaan korostetusti heijastavan arvojaan kaikessa toiminnassaan
<i>Vaikutus Helsingin seurakuntayhtymän toimintaedellytyksiin</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Auttamistyöllä ja heikoimmassa asemassa olevien tukemisella on merkittävä rooli Helsingin seurakuntien työn eettisen oikeutuksen kannalta • Kirkko voi toteuttaa arvojaan myös muiden toimijoiden kanssa tehtävän yhteistyön kautta

Helsingin seurakuntayhtymän strategian mukaan ”*Uskon kautta syntyvä yhteys Jumalaan luo kristityn ja seurakunnan elämään perustan. Toivon taustalla on Jeesuksen lupaus Jumalan oikeudenmukaisuudesta, huolenpidosta ja iankaikkisesta elämästä. Rakkaus merkitsee lähimmäisistä välittämistä aina ja kaikkialla.*”

Strategian lupaus on ”*Tervetuloa! Avataan yhdessä kirkon ovet olla, tulla ja toimia. Jokainen on ainutlaatuinen Jumalan luoma ihminen. Kirkko Helsingissä on kristittyjen yhteisö. Se edistää helsinkiläisten hengellistä elämää ja rakentaa yhdessä merkittäviä ja laadukkaita kohtaamisen ja auttamisen paikkoja. Kirkko puolustaa tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta, oikeudenmukaisuutta ja luontoa.*”

Diakonia ja vähäosaisista ja yhteiskunnan syrjään jätetyistä huolenpitäminen on osa kirkon perustehtävää. Syrjäytymiselle ei ole vakiintunutta määritelmää, mutta sitä käytetään usein kuvaamaan yksilön, kotitalouden tai jonkin ihmisryhmän joutumista taloudellisesti ja sosiaalisesti ongelmallisiin olosuhteisiin, joista on huonot mahdollisuudet vapautua. Syrjäytymistä voivat aiheuttaa esimerkiksi opiskelumahdollisuuksien puute, pitkäaikaistyöttömyys, pätkätöiden välillä toistuvat työttömyysjaksot, perusturvan pieni taso, vammaisuus, terveysongelmat, päihteiden käyttö ja asunnottomuus. Erityisen herkkiä syrjäytymiselle ihmiset ovat elämän muutosvaiheissa, esimerkiksi koulun, työsuhteen tai parisuhteen päättyessä. Sadat tuhannet suomalaiset kärsivät myös yksinäisyydestä joko ajoittain tai pysyvästi. Tällä hetkellä Ukrainan sodasta johtuva elintarvikkeiden, polttoaineen, energian ja sähkön hinnannousu osuu erityisesti pienituloisiin ihmisiin ja perheisiin. Tämä näkyy diakonian ja ruoka-avun tarpeen lisääntymisenä.

Ajankohtainen maailmantilanne ravistelee ihmisten turvallisuuden tunnetta ja herättää huolta monin erilaisin tavoin. Tämä lisää myös henkisen tuen tarvetta, josta osa suuntautuu kirkkoon. Kirkkolaisissa sen tarjoaminen on myös määritelty kirkon tehtäväksi. Perinteisesti kirkon merkitys on kasvanut erilaisten kriisien myötä. Nyt ei kuitenkaan näytä tapahtuneen näin ainakaan kirkkoon kuulumisen perusteella, vaan jäsenmäärän lasku on Helsingissä jopa hieman kiihtynyt vuosina 2021 ja 2022.

Myös laajemmat ympäristön tilaan ja ympäristökatastrofiin liittyvät ajatukset ja huolet ovat läsnä nykyihmisten elämässä. Ympäristökysymykset herättävät ahdistusta erityisesti nuoremmassa ikäpolvissa. Ilmastonmuutos on myös olennaisesti kristilliseen uskoon ja etiikkaan liittyvä kysymys: kristittyinä tehtävämme on viljellä ja varjella luomakuntaa ja näiden tehtävien laiminlyöminen on syntiä. Ympäristökatastrofin synnyttämä ahdistus haastaa työntekijöiden valmiuksia keskustella asiasta. Tämä eettinen haaste tulee ottaa vakavasti myös muussa seurakuntayhtymän toiminnassa.

Kirkko on jo olemuksensa perusteella osa globaalia yhteisöä ja ihmiskuntaa. Helsingin seurakuntayhtymä tukee merkittäväällä rahallisella panostuksella muun muassa Suomen Lähetysseuran ja Kirkon Ulkomaanavun työtä kristillisten kirkkojen ja vakaampien yhteiskuntien tukemisessa. Tätä tulee jatkaa myös tulevaisuudessa. Tässä ajassa erityisesti ekologinen kestävyyskriisi ja ilmastonmuutos lisäävät globaalia epävakautta. Ilmastonmuutos on yksi kansainvälisen muuttoliikkeen yksi suurimmista juurisyistä. Suomeen saapuneet tulevaisuudessa enenevässä määrin ilmastopakolaisia, joiden vastaanottamiseen myös kirkon tulee varautua.

Venäjän aloitettua täysimääräisen hyökkäyssodan Ukrainassa keväällä 2022 eurooppalaiset maat ja kansalaiset joutuivat kohtaamaan sodan todellisuuden lähiseudullaan. Ukrainan sodan myötä Suomeen on myös saapunut aiempia vuosia enemmän pakolaisia ja maahanmuuttajia, jotka tarvitsevat niin majoitusta kuin sekä aineellista että henkistä apua. Helsingin seurakuntayhtymä on lähtenyt aktiivisesti ratkaisemaan

käsillä olevaa tilannetta. Aiempina vuosina maahanmuuttoon liittyvät kysymykset ovat olleet hyvin polarisoituneita. Vastaavaa keskustelua ei ole ollut Ukrainasta paenneiden kohdalla.

Helsingin seurakuntayhtymän eettiseen toimintaympäristöön vaikuttavat osaltaan myös seksuaalisuuteen ja sukupuoliin liittyvät kysymykset. Ymmärrys ja asenteet ihmisten seksuaalisuuden ja sukupuolten moninaisuutta kohtaan ovat muuttuneet merkittävästi 2000-luvun aikana. Vuodesta 2017 asti Suomen lainsäädäntö on mahdollistanut samaa sukupuolta olevien ihmisten avioliiton. Kirkossa käytävä keskustelu samaa sukupuolta olevien ihmisten vihkimisestä jakaa jäsenten mielipiteitä, ja siihen liittyvissä kannanotoissa korostuvat usein asiaan liittyvät näkemyserot. Erityisesti nuoremmille ikäluokille yhdenvertaisuuteen ja tasa-arvoon liittyvät teemat ovat tärkeitä. Siksi heidän on vaikea ymmärtää kirkossa asiasta käytävää keskustelua ja päätöksentekoa. Strategiassaan Helsingin seurakuntayhtymä lupaa puolustaa tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja oikeudenmukaisuutta. Yhtymässä on olemassa yhdenvertaisuusperiaatteet, jotka ohjaavat yhdenvertaista toimintaa eri ihmisryhmien kanssa.

Tässä ajassa on useita erilaisia eettisiä kysymyksiä, joihin ihmisten ja yhteiskuntien tulee pystyä ottamaan kantaa omassa toiminnassaan. Kirkolta odotetaan osallistumista eettiseen keskusteluun, eikä kirkko voi jättäytyä sen ulkopuolelle. Keskustelussa kirkon odotetaan puolustavan kärsivää maapalloa ja erilaisten ihmisten jakamatonta arvoa, jotka kertovat Jumalan luomistyöstä ja Jeesuksen sovitusyöstä. Samoin kirkolta odotetaan oman arvomaailmansa mukaisia toimia erilaisissa eettisissä kysymyksissä sekä solmimissaan kumppanuuksissa muiden järjestöjen ja organisaatioiden kanssa.

9. Kulttuurinen toimintaympäristö

Keskeiset nostot kulttuurisesta toimintaympäristöstä	
<i>Vaikutus helsinkiläisten hengellisyyteen ja kirkkoon sitoutumiseen</i>	<ul style="list-style-type: none"> Ihmisten uskonnollisuus on muuttunut vahvasti, ja uskontokuntaan kuuluminen on tietoinen valinta Erityisen vahvaa hengellisyyden muutos on nuoremmissa sukupolvissa, jotka kokevat kirkon arvot ja opin itselleen vieraiksi Monikulttuurisessa Helsingissä esiintyy valtava määrä erilaisia hengellisyyden muotoja
<i>Vaikutus helsinkiläisten odotuksiin kirkkoa kohtaan</i>	<ul style="list-style-type: none"> Kirkon odotetaan vastaavan uusiin hengellisyyden ja henkisyiden muotoihin Kirkolta odotetaan ymmärrystä yksilötason hengellisten tarpeiden kohtaamisesta
<i>Vaikutus Helsingin seurakuntayhtymän toimintaedellytyksiin</i>	<ul style="list-style-type: none"> Kirkon tulee kyetä käymään monipuolista keskustelua jäsenyyden vaikutuksista kirkon toimintaedellytyksiin Helsingin seurakuntayhtymän tulee tiedostaa Helsingin erityislaatuisuus väestön, arvojen ja uskonnollisuuden moninaisuuden osalta Kirkon rooli korostuu uskonnollisessa kasvatuksessa ja uskonnollisten perinteiden välittämisessä

Arvojen ja asenteiden muutos

Suomalaisten arvot ja asenteet ovat muutoksessa. Erityisesti se näkyy nuorissa, 80-luvun alun jälkeen syntyneissä ikäryhmissä (80-luvulla ja 90-luvun alkupuolella syntynyt ns. y-sukupolvi ja 90-luvun lopulla ja 2000-luvulla syntynyt ns. z-sukupolvi). Itselle tärkeiksi koetuilla arvoilla on yhä tärkeämpi merkitys nuorten

aikuisten toiminnan ja valintojen ajureina, mikä näkyy esimerkiksi tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuden korostumisena. Samaan aikaan nuoremmat sukupolvet arvostavat moninaisuutta ja kunnioittavat ihmisten omia valintoja ja vakaumusta. Yhteisöllisyys ja yhteisöt ovat nuorille aikuisille hyvin tärkeää, mutta se on samalla tarkkaan valikoitua, minkä myötä myös kuuluminen esimerkiksi uskonnolliseen yhdyskuntaan tai muihin yhteisöihin on entistä enemmän tietoinen valinta. Työ- ja vapaa-ajan yhteisöjen valintaa ohjaavat yhteiset arvot, merkityksellisyyden kokemus ja koettu turvallisuuden tunne. Nuoret aikuiset haluavat välttää tilanteita, jotka synnyttävät arvovierastusta.

Kirkko etäänny nuorten arvomaailmasta. Toisaalta kirkon tekemä yleishyödyllinen työ ja auttamistyö koetaan yleisesti myönteisenä. Mielikuvat kirkosta muodostuvat pitkälti julkisen mediassa ja sosiaalisessa mediassa esillä olevan puheen kautta: kirkko ei ole esimerkiksi päässyt yksimielisyyteen siitä, kuinka se suhtautuu avioliittolainsäädännössä vuonna 2016 tapahtuneisiin muutoksiin, mikä tuottaa sekä repivää kirkollista keskustelua että vie kirkkoa yhä kauemmas siitä arvomuutoksesta, joka on todellisuutta erityisesti nuoremmassa ikäluokassa.

Kirkon arvojen liian suuri eriytyminen yhteiskunnassa yleisesti vallitsevista arvoista rapauttaa mitä luultavimmin kirkon yhteiskunnallista legitimitettiä suomalaisten silmissä. Siksi mediassa näkyvät kirkolliset tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyvät keskustelut ja linjavedot vieraannuttavat kirkosta. Kirkko kantaa myös nuorten silmissä edelleen kolonialismiin ja globaaliin eriarvoisuuteen liittyvää historiallista painolastia. Vaikka Helsingin seurakuntayhtymä toimii toisin sekä strategisissa linjauksissaan että omassa toiminnassaan, yleistä julkisuudesta tulevaa viestiä on vaikea ylittää.

Muita 2020-lukua leimaavia kulttuurisia muutoksia ovat yhteiskunnallisen keskusteluilmapiirin kärjistyminen, kilpailuhenkisyys ja epävarmuuden lisääntyminen, yhteisöllisyyden löyhentyminen sekä sitoutumattomuuteen ja hyvinvointikulttuurin vahvistuminen.

Pääosin arvot ovat hyvin samankaltaisia eri sukupolvien välillä. Suomalaiset haluavat tehdä muille hyvää ja he arvostavat laajasti yhteiskunnan instituutioita. Moni suomalainen suhtautuu maahanmuuttoon neutraalisti tai positiivisesti. Sen sijaan uskontoon, perheeseen ja työhön liittyvissä arvoissa nuorempien ja vanhempien sukupolvien arvot eroavat toisistaan enemmänkin. Siinä missä vanhemmille sukupolville perhe, lapset, työteko ja siitä elämiseen saatavat tulot ovat olleet tärkeitä, nuoremmille sukupolville niillä ei ole enää samanlaista itseisarvoista asemaa. Erityisesti arvot ovat eriytyneet uskonnon osalta: mitä vanhemmasta sukupolvesta on kyse, sitä tärkeämpi osa elämää uskonto on ja päinvastoin. Arvojen muutos voi tuottaa kitkaa sukupolvien välille.

Uskonnollisuuden muutos

Suomalaisten uskonnollisuus on muutoksen kourissa ja se sekä vähenee että muuttaa muotoaan. Suomalaisten hengellisyys on muuttumassa yhä omaehtoisemmaksi ja monimuotoisemmaksi. Yksilöiden uskonnollisuus irtautuu kauemmaksi uskonnollisista instituutioista, kun ratkaisuja hengellisyyden suhteen halutaan tehdä enemmän henkilökohtaisista lähtökohdista käsin. Uskonnollisuudessa korostuu kokemuksellisuus ja kehollisuus: moni uskonnolliseksikin itsensä mieltävä ihminen harrastaa esimerkiksi joogaa ja meditaatiota.

Yhä useampi suomalainen kuvaa itseään hengelliseksi tai henkiseksi, mutta ei uskonnolliseksi. Tällöin ihminen uskoo näkymättömän, yliluonnollisen todellisuuden olemassaoloon. Sen sijaan kirkko ja sen opetus tuntuvat hänestä vierailta. Tutkimuksessa heitä kutsutaan *etsijöiksi*. Etsijöiden uskonnollisuus korostaa

usein kokemuksellisuutta ja oman sisäisen äänen kuuntelemista. Etsijöiden lisäksi myös *uskonnottomien* ryhmä on voimakkaasti kasvussa. Kuten etsijöille, myös uskonnottomille kristillinen kirkko ja sen opetus tuntuvat vierailta. Toisin kuin etsijät, uskonnottomat eivät kuitenkaan pääsääntöisesti usko näkymättömän, yliluonnollisen todellisuuden olemassaoloon. Sekä etsijöiden että uskonnottomien ryhmät kasvavat voimakkaasti. Sekä etsijöiden että uskonnottomien ryhmään kuuluva ihminen voi olla myös kirkon jäsen. Kirkon työssä he arvostavat erityisesti muiden auttamista.

Yksilön uskonnollisuuteen vaikuttavia asioita ovat muun muassa ikä, sukupuoli ja asuinseutu. Iän osalta vanhemmat sukupolvet ovat säännönmukaisesti nuorempia sukupolvia uskonnollisempia. Tähän vaikuttavat mitä luultavimmin sekä uskonnon merkittävyyden muuttuminen sukupolvien välillä (vanhemmat sukupolvet ovat keskimäärin uskonnollisempia kuin nuoremmat sukupolvet) että yksilön elinkaareen liittyvä uskonnollisuuden vaihtelu (lapsuusikää lukuun ottamatta ihmiset kokevat olevansa nuorina vähemmän uskonnollisia kuin myöhemmin elämänsä aikana). Perinteisen kristillisen uskonnollisuuden sijaan Y- ja z-sukupolvien uskonnollisuudessa painottuukin etsijyys ja uskonnottomuus.

Sukupuolen osalta naiset ovat pääsääntöisesti uskonnollisempia kuin samaan ikäryhmään kuuluvat miehet. Poikkeuksen tähän muodostavat y- ja z-sukupolvea edustavat naiset, joista huomattava osa (n. 80 % koko Suomen otoksesta) on etäännytynyt kirkosta ja kuuluu joko etsijöiden tai uskonnottomien ryhmään. Samaan ikäryhmään kuuluvien miesten uskonnollisuus on jakautunut tasaisemmin eri ryhmien välille ja sieltä löytyy niin perinteisemmin uskonnollisia kuin etsijöitä ja uskonnottomia. Nuorten naisten uskonnollisuuden merkittävä muutos on erityinen haaste kirkolle, sillä juuri he kasvattavat seuraavan suomalaisten sukupolven. Muutos on jo näkynyt suoraan kasteiden ja muiden kirkollisten toimitusten ja toimintaan osallistumisen määrässä. Se myös vaikuttaa uskonnon siirtymiseen perheen sisällä sukupolvelta toiselle. Tutkimusten mukaan perheissä erityisesti naiset vastaavat lasten uskonnollisesta kasvatuksesta ja uskonnon siirtämisestä seuraaville sukupolville. Nuorten naisten uskonnollisuuden merkittävä muutos tulee tätä kautta vaikuttamaan seuraavien sukupolvien kirkkoon sitoutumiseen.

Myös asuinseutu vaikuttaa ihmisten uskonnollisuuteen. Pääosin kaupungissa asuvat ovat vähemmän uskonnollisia kuin kaupunkien ulkopuolella asuvat. Erityisesti tämä näkyy Helsingissä, jossa kirkkoon kuuluminen on muuta Suomea vähäisempää. Helsingin millenniaaleista (y-sukupolvi) puolet mieltävät itsensä uskonnottomiksi. Se on suurin uskonnollinen identifikaatio tässä ikäjoukossa. Uskonnottomuus koetaan neutraaliksi ja sen kautta on mahdollista välttää jyrkkien kantojen ottaminen (vrt. esim. ateisti tai uskova), mikä on tyypillistä y- ja z-sukupolvien arvomaailmalle. Osa tästä joukosta uskoo yliluonnollisen todellisuuden olemassaoloon ja jotkut heistä myös kuuluvat kirkkoon. Kirkon työssä arvostetaan erityisesti muiden auttamista. Kirkko nähdään kuitenkin osittain vanhentuneena instituutiona, jossa vallitsevat muiden määrittelemät säännöt ja ohjeet. Monelle uskonnottomaksi itsensä mieltävälle kirkko onkin pääsääntöisesti merkityksetön, ja uskonnottomuus tarkoittaa etäisyyttä uskonnollisiin asioihin.

Helsingin uskonnollisuuden kehitystä voi kuvata maallistumisena, monimuotoistumisena sekä kristillisen opin uskottavuuskriisinä. Maallistuminen viittaa uskonnon yhteiskunnallisen merkittävyyden voimakkaaseen laskuun ja lopulta sen häviämiseen (pitäen sisällä myös henkisyiden). Uskonnottomuutta korostavat ihmiset edustavat tätä suuntausta. Monimuotoisuus näkyy pääkaupunkiseudulla kasvavana monikulttuurisuutena ja kansainvälisyytenä, jonka myötä erilaisten katsomuserinteiden ja alakulttuurien kirjo alueella on valtava. Uudenlaisia vaikutteita omaksutaan ruohonjuuritason yhteisöissä, joissa esiintyy runsaasti myös *synkretismiä* eli erilaisten uskonnollisten vaikutteiden sekoittumista. Toisaalta kristillisen opin uskottavuuskriisi viittaa ilmiöön, jossa henkinen, näkymätön ja yliluonnollinen todellisuus otetaan

todesta, mutta jonka ei koeta sitoutuvan tiukasti kristillisen kirkon opetukseen ja vakaumukseen. Tätä edustaa etsijyyttä korostava ryhmä, joka uskonnottomuuden ohella on merkittävästi kasvamassa. Näistä jälkimmäiseen vaikuttaminen on kirkolle helpompaa oman toimintansa kautta.

Etsijyyttä korostava uskonnollisuus on ollut nähtävillä ja vahvistunut koko 2000-luvun. Vielä kirkko ei kuitenkaan ole löytänyt sellaista olemisen ja toimimisen tapaa, jolla se pystyisi vaikuttavasti käymään vuoropuhelua niiden ihmisten kanssa, jotka uskovat yliluonnollisen todellisuuden olemassaoloon, mutta jolle institutionaalisen kirkon oppi ja mahdollisesti myös arvomaailma näyttäytyvät vieraina ja jopa poistyöntävinä. Erityisesti nuorempien sukupolvien uskonnollisuuden muutoksesta kertovien tutkimustulosten mukaan tähän ei enää ole paljon aikaa, mikäli evankelis-luterilainen kirkko haluaa säilyttää nykyisen kulttuurisen ja yhteiskunnallisen merkityksensä nuorempien sukupolvien keskuudessa.

Myös uskontokasvatuksen rooli yhteiskunnassa on murroksessa, kun uskonnolliset tavat eivät enää välity yhtä vahvasti etenkin nuorten aikuisten perheissä seuraaville sukupolville. Lapsikasteiden väheneminen on erityisen vahva ilmiö kaupunkiseurakunnissa. Koulun uskonnonopetuksen osalta julkisuudessa on esitetty kannanottoja sen puolesta, että kouluissa tulisi siirtyä kaikille yhteisen, tunnustuksettoman uskontotiedon opetukseen erotuksena nykymalliin, jossa oppilaille järjestetään joko oman uskontokunnan tai elämäntutkimustiedon opetusta. Seurakuntien tuleekin löytää uusia tapoja kohdata kouluikäisiä lapsia ja nuoria toiminnassaan yhteistyössä koulujen ja harrastustoiminnan kanssa.

Faktinen kirkkoon kuuluminen ei ole täysin yhteneväinen ilmiö uskonnollisuuden muutoksen kanssa, vaikka ne kulkevatkin pitkälti samaan suuntaan. Uskonnollisuuden muutosta enemmän kirkkoon kuulumista ja siitä eroamista selittää tutkimusten mukaan talous ja hyöty eli se, mitä ihmiset kokevat saavansa vastineeksi kirkolle maksetuista verorahoista. Talouden korostuminen kirkosta eroamisen syissä haastaakin Helsingin seurakuntayhtymää yhä vahvemmin pohtimaan, mitä kirkon jäsenyydestä saatava hyöty tarkoittaa ja kuinka siitä tulisi ihmisille viestiä. Toisaalta myös hyödyn korostumisen voi nähdä osana uskonnollisuuden muutosta: kun talous ja itselle tai lähiympäristölle saatava hyöty muodostavat keskeisen kirkkoon kuulumisen mittarin, kirkon merkitys näyttäytyy kovin erilaisena kuin sen tehtävä tuonpuoleisen todellisuuden ja Jumalan valtakunnan edustajana. Myös julkisuudessa olevien henkilöiden kirkkoa koskevat puheenvuorot voivat vaikuttaa ihmisten näkemykseen kirkosta ja sen jäsenyydestä.

Yksilön uskonnollisuuden muutoksen lisäksi maallistumista eli sekularisaatiota voi tarkastella yhteisön tasolla. Yhteiskunnallisesti tarkasteltuna Suomessa kirkolla on edelleen kohtuullisen vahva asema. Samaan aikaan instituutioiden yhteiskunnallisessa asemassa on laajemminkin tapahtunut selkeä muutos. Tämä koskee esimerkiksi puolueisiin kuulumista ja poliittista osallistumista. Sama kehitys on nähtävissä myös kirkossa. Yksilöiden uskonnollisuuden laskun ja erityisesti nuorempien sukupolvien ja kirkon arvojen eriytymisen myötä tilanne voi muuttua tulevaisuudessa nopeastikin. Kirkon arvojen eriytyminen yhteiskunnassa yleisesti vallitsevista arvoista voi rapauttaa kirkon yhteiskunnallista legitimitettä suomalaisten silmissä. Kaikkineen suomalainen uskonnollinen tilanne vertautuu hyvin muihin Pohjoismaihin ja 2000-luvun yleiseen eurooppalaiseen uskonnolliseen maaperään, jossa sekä yksilöiden uskonnollisuus että kirkkojen yhteiskunnallinen asema pienenevät.

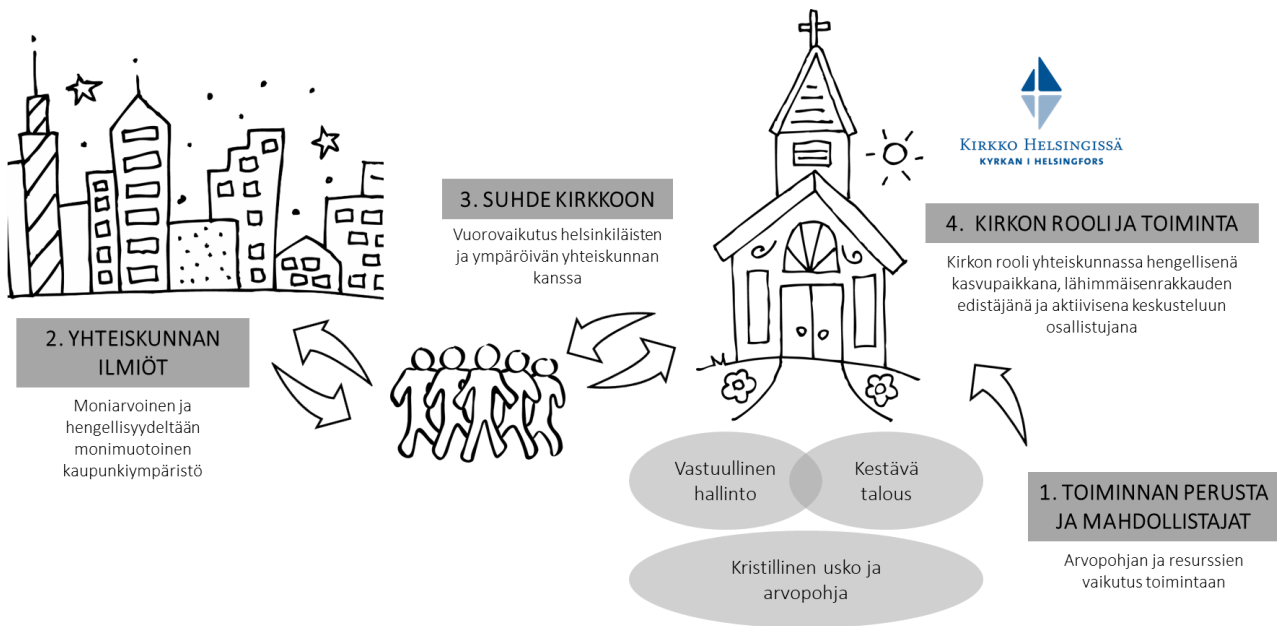
10. Johtopäätökset Helsingin seurakuntayhtymälle

Tässä toimintaympäristöanalyysissä Helsingin seurakuntayhtymän toimintaympäristöä on tarkasteltu kahdeksan ulottuvuuden, poliittisen, ekonomisen, sosiaalisen, teknologisen, ekologisen, laillisen, eettisen ja kulttuurisen toimintaympäristön näkökulmasta. Jokaisesta näkökulmasta on esitetty keskeiset havainnot

helsingiläisten hengellisyyden, kirkkoon kohdistettujen odotusten sekä seurakuntayhtymän toimintaedellytysten kannalta.

Kahdeksaa eri ulottuvuutta kokonaisuutena tarkastellen toimintaympäristöön liittyvät ilmiöt sekä niiden pohjalta tehdyt, kirkon tulevaisuuden kannalta olennaiset **johtopäätökset voidaan jäsentää neljään kategoriaan:**

1. Toimintaa mahdollistaviin perustekijöihin
2. Ympäröivässä yhteiskunnassa vaikuttaviin ilmiöihin
3. Kaupunkilaisten suhteeseen kirkkoon
4. Kirkon rooliin ja toimintaan yhteiskunnassa

Kuva 11. Toimintaympäristöanalyysin johtopäätösten jäsentely.

Toiminnan perusta ja mahdollistajat

Kristillinen usko ja arvopohja

Kirkon perustehtävänä on julistaa Jumalan sanaa ja jakaa sakramenteja sekä edistää kristillisen sanoman leviämistä ja lähimmäisenrakkauden toteutumista. Luottamus kirkon missioon ja olemassaolon oikeutukseen luo kestävän pohjan kaikelle toiminnalle ja kehitystyölle. Kirkko elää ja toimii aina jossain konkreettisisessa sosiaalisessa ja kulttuurisessa kontekstissa, joka väistämättä vaikuttaa perustehtävän toteuttamisen muotoihin. Helsingin seurakuntayhtymän tilanteessa tuo konteksti on Helsingin kaupunki sekä siellä asuvat ja vierailevat ihmiset.

Tässä ajassa Suomen evankelis-luterilaiseen kirkkoon ja Helsingin seurakuntayhtymään kohdistuu monenlaisia muutospaineita. Kirkon Helsingissä on otettava tosissaan tämän ajan esiin nostamat muutokset kirkon olemuksessa ja merkityksellisyyden muodostumisessa. Lähimmäisenrakkauden hengen olisi myös hyvä näkyä siinä, kuinka keskustelua kirkon sisällä käydään. Näin kirkko voi toimia aktiivisena Jumalan todellisuuden edustajana Helsingissä myös tulevina vuosikymmeninä.

Vastuullinen hallinto

Kirkko on julkisoikeudellinen yhteisö, joka hoitaa yhteisiä tehtäviä. Tämän vuoksi sen hallinnon tulee olla selkeää, läpinäkyvää ja hyvin hoidettua. Tätä kirkolta myös odotetaan. Hyvin hoidettu hallinto tukee ihmisten sitoutumista kirkkoon ja päinvastoin, hallinnon monimutkaisuus, läpinäkymättömyys ja huono hoito etäännyttävät ihmisiä kirkosta. Kirkolta odotetaan myös asioinnin sujumista. Digitaaliseen ympäristöön ja kyvykkyyksiin panostaminen tukee toimintaa ja palveluiden laadukasta hoitamista. Kaksikielisenä organisaationa Helsingin seurakuntayhtymän tulee huolehtia myös ruotsin kielen asemasta ja kaksikielisyyden aidosta toteutumisesta toiminnassaan.

Hyvin hoidettu hallinto lisää kirkon legitimitettiin yhteisten asioiden hoitajana. Se myös tukee Helsingin seurakuntayhtymän yhteistyötä muiden yhteiskunnan toimijoiden kanssa. Helsingin seurakuntayhtymän tuleekin miettiä, miten se varautuu tilanteeseen, jossa kolmannen sektorin rooli palveluiden tuottajana tulee mahdollisesti lakisääteisesti kasvamaan. Tällöin julkinen tilaaja sanelee muun muassa tuotannon ehdot, laatu- ja kustannustehokkuusvaatimukset ja omavalvonnan kriteerit. Pyrkinessään takaamaan asioiden ja ihmisten hyvän ja tasapuolisen kohtelun kirkollinen hallinto voi olla myös hidasta ja jähmeää. Kirkollisen hallinnon keventäminen siinä määrin kuin se on mahdollista kirkon lailliset velvollisuudet ja hyvän hallinnon periaatteet säilyttäen mahdollistaisi joissain tilanteissa nopeamman reagoinnin ajankohtaisiin asioihin.

Kestävä talous

Jäsenmäärän kehitys vaikuttaa merkittävästi seurakuntayhtymän talouden edellytyksiin erityisesti pitkällä aikavälillä. Ansiotulojen nousu on viime vuosina valtaosaltaan kompensoinut jäsenmäärän vähenemisen vaikutuksen kirkollisverotuottoihin. Tilanne tulee kuitenkin heikkenemään sitä mukaa, kun työssä oleva jäsenistö siirtyy eläkkeelle ja työelämään tulevista suuri osa ei kuulu kirkkoon. Tämän kehityksen vaikutukset verotuottoon tulevat olemaan voimakkaan negatiiviset. Milloin verotuoton kehitys suunta kääntyy, on toistaiseksi erittäin vaikea ennustaa. Kirkon tulee kuitenkin kyetä käymään monipuolista keskustelua jäsenyyden vaikutuksista kirkon toimintaedellytyksiin.

Helsingin seurakuntayhtymällä on suuri rakennuskanta, jonka ylläpitäminen vaatii nyt ja tulevaisuudessa merkittäviä investointeja. Ukrainan sodan myötä myös lämmitys- ja energiakustannukset ovat nousseet entisestään. Seurakuntayhtymän taloudellinen toimintakyky edellyttää, että toimitiloja vähennetään ja muita toimintakuluja karsitaan siten, että keskipitkällä aikavälillä saavutetaan pysyvästi taso, jossa vuosikate riittää poistojen kattamiseen. Tavoitteen saavuttaminen vaatii jatkuvaa talouden seurantaa sekä tarpeen vaatiessa riittävien sopeuttamistoimien tekemistä.

Uskonnollisuuden muutoksen ja kirkosta eroamisen vuoksi tulevaisuudessa kirkollisen työn toimintakenttä ei mitä luultavimmin tule helpottumaan. Tämän vuoksi tulee pitää huoli myös siitä, että Helsingin seurakuntayhtymä (niin yhteiset palvelut kuin seurakunnat) saa käyttöönsä kunkin alan parhaan osaamisen. Tulevaisuudessa kirkko joutuu myös yhä enenevässä määrin kilpailemaan osaavasta työvoimasta muun työelämän kanssa. Tällöin joudutaan tarkastelemaan myös palkkatason kilpailukykyä. Myös muuhun työnantajamielikuvaan ja työn tekemisen edellytyksiin pitänee tulevaisuudessa kiinnittää yhä enemmän huomiota. Tämä kaikki tulee mitä luultavimmin tarkoittamaan henkilöstömenojen kasvua tulevaisuudessa.

Yhteiskunnan ilmiöt

2020-lukua on leimannut yhteiskunnallinen epävakaus. Vuosikymmen alkoi pandemialla, jonka jälkeen keväällä 2022 Venäjä aloitti hyökkäyssodan Ukrainassa. Sotatoimet ovat heijastuneet turvallisuusympäristön ohella globaaliin talouteen nostamalla hyödykkeiden ja energian hintaa. Myös ekologinen kestävyyskriisi ja sen taustalla liittyvä ilmaston lämpeneminen ja maaperän ylikulutus ovat yltäneet uuteen huippuunsa. Kansainväliseltä yhteisöltä odotetaan selkeitä toimia muutosten hillitsemiseksi. Päätöksenteon ja toiminnan hitaus tuottaa pelkoa ja ahdistusta ihmisten ja maapallon tulevaisuudesta.

Helsinki on Suomen suurin kaupunki, johon kohdistuu voimakasta muuttoliikettä sekä Suomen sisäpuolelta että ulkopuolelta. Yliopiston ja muiden opiskelumahdollisuuksien vuoksi nuoret aikuiset (n. 20–35-vuotiaat) korostuvat Helsingin väestössä. Tämän ikäryhmän kirkkoon kuulumisprosentti on alhainen. Johtuen ikäryhmän suuresta koosta, se on kuitenkin edelleen numeroina laskettuna Helsingin seurakuntien suurin jäsenryhmä. Helsingissä asuu myös suuri ja kasvava joukko muualta Suomeen muuttaneita ihmisiä. Heistä hyvin pieni osa kuuluu Helsingin evankelis-luterilaisen kirkon seurakuntiin. Tilanne haastaa seurakuntia elämään jäsenistön jatkuvan muutoksen kanssa ja toimimaan aktiivisesti suhteessa alueelle muuttaviin ihmisiin.

Helsingiläisten uskonnollisuus on voimakkaassa murroksessa. Erityisesti tämä näkyy nuorissa ikäryhmissä (80-luvun alusta alkaen syntyneet), joista suuri osa mieltää itsensä uskonnottomiksi tai ihmisiksi, jotka eivät sitoudu kirkkoon, mutta jotka uskovat näkymättömän, yliluonnollisen todellisuuden olemassaoloon (ns. etsijät). Heille uskonnossa tärkeää on erityisesti kokemuksellisuus ja ruumiillisuus. Kirkon työssä nuoremmat sukupolvet arvostavat muiden ihmisten auttamista. He tyypillisemmin eivät ole kuin ovat kirkon jäseniä. Vielä uskonnollisuuden muutosta enemmän kirkkoon kuulumista määrittää kuitenkin se, mitä vastinetta ihminen kokee saavansa kirkolle maksamilleen veroille. Helsingin seurakuntayhtymän tulee edelleen jatkaa pohdintaa siitä, mitä on olla kirkko 2020-luvun helsinkiläisessä todellisuudessa. Sen myös tulee pystyä löytämään keinot vastata muuttuvaan hengellisyyden ja henkisyyden kaipuuseen omasta sanomastaan käsin.

Suhde kirkkoon

Helsingiläisten hengellisyys on urbaania ja muuttuvaa. Tutkimusten mukaan erityisesti hautaamiseen ja hautauskulttuuriin liittyvät asiat ovat tärkeitä kaikille helsinkiläisille. Myös diakoniaan, auttamiseen ja ruoka-apuun liittyvä kirkon työ nähdään tärkeäksi helsinkiläisten keskuudessa. Samoin kirkollisia toimituksia – kastetta, vihkimistä ja hautaan siunaamista – pidetään edelleen arvossa, vaikka niiden määrä laskeekin. Erityisesti nuorten aikuisten etäänntyminen kirkosta haastaa uskontokasvatuksen ja kirkollisten perinteiden välittymistä perheissä seuraaville sukupolville. Uskonnollisiin yhteisöihin kuuluminen on aiempaa selvemmin tietoinen valinta, mikä osaltaan heikentää sitoutumista kirkon kaltaisiin instituutioihin ja vaikuttaa seurakuntalaisten osallistumiseen.

Vuodesta 2001 vuoteen 2022 Helsingin seurakuntien jäsenmäärä on laskenut yli 86 000 henkilöllä eli keskimäärin 4 100 jäsenellä vuodessa. Jäsenprosentin lasku vuodesta 2001 (71,8 %) vuoteen 2022 (47,4 %) on ollut hyvin lineaarista ja keskimäärin noin 1,2 prosenttiyksikköä vuodessa. Jäsenkehityksen tulevaisuusnäkymät eivät ole tätä positiivisempia, ja jäsenkehityksen kääntäminen vaatii kirkolta merkittäviä muutoksia. Helsingin seurakunnat eroavat selvästi toisistaan väestöpohjan, ikärakenteen ja alueen sosioekonomisen rakenteen perusteella. Tämä vaikuttaa sekä kirkkoon kuulumiseen että siihen,

mikä on mielekäs seurakunnallisen elämän muoto kullakin alueella. Erot antavatkin aihetta pohtia seurakuntien näkyvämpää profiloitumista jäsenkuntansa ja alueidensa mukaan.

Nämä kaikki vaikuttavat myös seurakuntien jäsenosuuteen. Kirkosta eroaminen on kuitenkin todellisuutta kaikkialla, joskin ikärakenne vakiomalla kirkkoon kuulumisprosentit ovat hyvin samanlaisia alueiden eroista riippumatta.

Kirkon rooli ja toiminta

Hengellisyyden muodot ovat moninaistuneet koko 2000-luvun ajan. Hengellisyyden ja tuonpuoleisuuden kaipuu eivät kuitenkaan ole hävinneet. Tämän päivän hengellisyydessä painottuvat kokonaisvaltaisuus ja kokemuksellisuus. Sen tulee ottaa myös todesta arjesta ja elämysympäristössä tapahtuvat muutokset, samoin kuin isot ihmisten elämään vaikuttavat kehityskulut, kuten ekologinen kestävyyskriisi ja kysymys maapallon tulevaisuudesta. Kirkko voi edelleenkin olla mielekäs hengellinen koti ja keskustelukumppani nykypäivän ihmiselle. Jotta näin tapahtuu, kirkon tulee pystyä löytämään omasta sanomastaan ja perinteestään sisältöjä, joilla on luonteva kosketuspinta tämän ajan kysymyksiin ja ihmisten tarpeisiin. Kirkon tulee myös kertoa sanomastaan tavalla ja kielellä, jotka ovat ymmärrettäviä tässä ajassa.

Kirkon auttamistyötä arvostetaan laajasti riippumatta ihmisen omasta uskonnollisuudesta tai siitä, kuuluuko kirkkoon vai ei. Auttamistyöllä ja heikoimmassa asemassa olevien tukemisella onkin merkittävä rooli Helsingin seurakuntien työn eettisen oikeutuksen kannalta. Helsingin seurakuntien tulee kyetä vastaamaan mielikuviin kristillisistä arvoista ja lähimmäisenrakkauden toteutumisesta etenkin tilanteessa, jossa Suomessa eletään osin tiukemmassa taloustilanteessa kuin koskaan lähimenneisyydessä.

Yhteiskunnan muutos kutsuu suomalaisia keskusteluun arvoista. Niin arvojen moninaistuminen, polarisaatio, teknologian kehittyminen kuin ekologinen kestävyyskriisi vaativat erilaisten näkemysten kuulemista ja toimivien ratkaisuvaihtoehtojen löytymistä. Myös kirkon tulee osallistua tähän keskusteluun aktiivisesti. Kirkon kykyyn uudistua ja käydä dialogia ympäröivän yhteiskunnan kanssa kohdistetaan kasvavia odotuksia. Ihmisten käsityksiin kirkosta vaikuttaakin paljon myös se, miten ja millaisilla viesteillä kirkko keskusteluun osallistuu vai jättäytyykö se eettisen ja arvokeskustelun ulkopuolelle.

Seurakuntalaisten tulee olla mukana tämän kaiken suunnittelussa ja toteuttamisessa. Se edellyttää kirkon työn muuttumista alustamaiseksi mahdollisuuksien luomiseksi, jossa taloudellisten resurssien, tilojen ja henkilöstön työajan antamisen kautta mahdollistetaan ja tuetaan monenlaisen seurakuntalaisilla olevan osaamisen hyödyntämistä.

Kirjallisuutta

Helsingin kaupungin tilastollinen vuosikirja 2022,

https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/22_12_19_Helsingin_tilastollinen_vuosikirja_2022.pdf

Helsingin seudun avoimet tilastotietokannat, <https://stat.hel.fi/pxweb/fi/Aluesarjat/>

Helsingin seurakuntayhtymän jäsentietojen vuositilasto 2022,

<https://www.helsinginseurakunnat.fi/artikkelit/vaestotilastot>

Helsingin seurakuntayhtymän palvelututkimus 2021

Helsingin seurakuntayhtymän tilinpäätökset ja talousarviot,

<https://www.helsinginseurakunnat.fi/artikkelit/talousarviojatilinpaaotos>

Kasteen polulla. Kasteen ja kummiuden teologiaa ja käytäntöjä,

<https://julkaisut.evl.fi/catalog/Tutkimukset%20ja%20julkaisut/r/4283/viewmode=previewview>

Kirkon nelivuotiskertomus: Uskonto arjessa ja juhlassa. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2016–2019, <https://evl.fi/kirkontutkimus/tutkimushankkeet/meneillaan-olevat-tutkimushankkeet/kirkon-nelivuotiskertomus>

Siunauksen signaalit – Kirkon tulevaisuusselonteko 2022, <https://evl.fi/siunauksen-signaalit>

Kirkon tilastopalvelu, <https://kirkontilastot.fi/>

Nuorisobarometri, <https://tietoanuorista.fi/nuorisobarometri/nuorisobarometri-2022/>

Tiedebarometri, <https://www.tieteentiedotus.fi/tiedebarometri.html>

Millenniaalien kirkko. Kulttuuriset muutokset ja kristillinen usko. Toim. Sini Mikkola & Suvi-Maria Saarelainen 2023, <https://evl.fi/kirkontutkimus/tutkimushankkeet/meneillaan-olevat-tutkimushankkeet/millenniaali-hanke>

Empatia- ja tunnettuustutkimus 2023

Lisää tutkimustietoa löytyy [Rohkeasti yhdessä, taustoitukseen tutkimuksia ja tietoa 2022](#) (linkki aukeaa kirkon sisäiseen intranettiin)